

Feiten, cijfers en ontwikkelingen

Brancherapport
Praktijkgericht
Onderzoek 2019



Vereniging Hogescholen

Brancherapport Praktijkgericht onderzoek 2019

Feiten, cijfers en ontwikkelingen

Juli 2020

Voorwoord

Deze derde Branche rapportage van de Commissie Evaluatie Kwaliteitszorg Onderzoek (CEKO) verschijnt ongeveer halverwege de looptijd van het vigerende Brancheprotocol Praktijkgericht Onderzoek (BKO). Alle reden om niet alleen terug te kijken op het verslagjaar 2019, maar ook wat breder over de afgelopen drie jaar, maar vooral ook vooruit te kijken naar de resterende drie jaar van de looptijd van het BKO.

Vandaar dat in deze brancherapportage niet alleen aandacht wordt besteed aan de bevindingen van de CEKO aan de hand van de 23 visitatierapporten die in 2019 zijn beoordeeld, maar ook aan de verschillende verkenningen die in 2019 hebben plaatsgevonden. De CEKO is positief gestemd over de ambitie die met betrekking tot het praktijkgericht onderzoek binnen het HBO uit deze verkenningen spreekt.

Hoewel de CEKO constateert dat door verschillende hogescholen aan de uitvoering van het vigerende BKO nog het nodige kan worden verbeterd, kan het niet de bedoeling zijn dat de inspanningen de komende drie jaar uitsluitend daarop zijn gericht. Die jaren zullen zeker ook moeten worden benut voor de doordiening van een duurzame en toekomstbestendige inrichting van het praktijkgericht onderzoek. Daartoe dienen fundamentele vragen aan de orde te komen over onder meer optimale organisatievormen, integratie in regionale, nationale en internationale kennisinfrastructuren en een gedragen visie op de definiëring en toetsing van de intrinsieke kwaliteit van praktijkgericht onderzoek.

Om dat proces te stimuleren geven de leden van de CEKO vanuit hun eigen expertise in deze brancherapportage ook een persoonlijke reflectie op de standaarden van het BKO. Ook zal de CEKO in de loop van 2020 in aanvulling op deze brancherapportage met een presentatie komen waarin recente observaties en daarop gebaseerde aanbevelingen bij elkaar worden gezet, in de verwachting hiermee bij te dragen aan de intensivering van het gesprek over kwaliteit(szorg), zoals dat onder meer binnen het Landelijk Netwerk Kwaliteitszorg Onderzoek plaatsvindt.

Frank van der Duijn Schouten

Voorzitter CEKO

Ter verlichting van het brancherapport zijn er typografische illustraties gemaakt, waarin er met letters, woorden en teksten het thema reflectie op directe of indirecte wijze wordt benadrukt. De vragen die aan de hoofdstukken zijn gekoppeld, worden zo in een ander daglicht geplaatst.

Inhoud

Praktijkgericht onderzoek in 2019 **6**

- 1 Over het brancherapport **13**
 - 1.1 Gezamenlijk kader **13** | 1.2 Informeren en stimuleren **13** | 1.3 Aandacht voor verschillende aspecten **14**
- 2 Praktijkgericht onderzoek in vogelvlucht **15**
 - 2.1 Wat is praktijkgericht onderzoek? **15** | 2.2 Focus op maatschappelijke thema's **17**
 - 2.3 Organisatie van het onderzoek **18** | 2.4 Onderzoeksfinanciering **24**
 - 2.4.1 Totale inzet **24** | 2.4.2 Inzet per geldstroom **24** | 2.5 Personele inzet **25**
- 3 Beleidsmatige ontwikkelingen **29**
 - 3.1 Wie ontwikkelt beleid? **29** | 3.2 Nieuwe strategische agenda's **29** | 3.3 Verkenning praktijkgericht onderzoek **33** | 3.4 Derde cyclus **34** | 3.5 Doorontwikkeling Centres of Expertise **35** | 3.6 Andere mijlpalen **38** | 3.6.1 Uitreiking eerste Deltapremies **38** | 3.6.2 Kennis en Innovatie Convenant **38** | 3.6.3 Nationaal Platform Praktijkgericht onderzoek **39** | 3.6.4 Randvoorwaarden praktijkgericht onderzoek **39**
- 4 Kwaliteit van het praktijkgericht onderzoek **45**
 - 4.1 De visitatiecommissie **45** | 4.2 Het visitatieproces **46** | 4.3 De onderzoekseenheid **46**
 - 4.4 Standaarden voor de beoordeling **46** | 4.5 Beoordelingen per standaard **50**
 - 4.5.1 Standaard 1 Het onderzoeksprofiel en het onderzoeksprogramma **51**
 - 4.5.2 Standaard 2 De organisatie van de onderzoekseenheid **51**
 - 4.5.3 Standaard 3 De methodische kwaliteit van het onderzoek **52**
 - 4.5.4 Standaard 4 De resultaten en impact van het onderzoek **52**
 - 4.5.5 Standaard 5 De kwaliteitsborging **53** | 4.5.6 Eindoordeel **53**
- 5 Kwaliteitszorg in het praktijkgericht onderzoek **55**
 - 5.1 Beoordeling van de beoordeling **55** | 5.2 Bevindingen van de CEKO **56**
 - 5.2.1 Beoordeling visitatierapporten en bestuurlijke reacties **56**
 - 5.2.2 Frequentie van visitaties **57** | 5.2.3 Onafhankelijkheid leden visitatiecommissie **58**
 - 5.2.4 Deskundigheid van de visitatiecommissie **59** | 5.2.5 Gemotiveerde kwaliteitsoordelen op de visitatiestandaarden **59** | 5.2.6 Consistentie tussen kwaliteitsoordelen en inhoud van het rapport **60** | 5.2.7 Kwaliteit van de aanbevelingen **60** | 5.2.8 Kwaliteit van de reacties op de aanbevelingen **61** | 5.2.9 Eindoordeel **61** | 5.2.10 Algemene bevindingen **61**
- 6 Conclusies en aanbevelingen **65**
 - 6.1 Conclusies **65** | 6.2 Aanbevelingen **66** | 6.2.1 Aanbevelingen aan de visitatiecommissies **67** | 6.2.2 Aanbevelingen aan de Vereniging Hogescholen **67** | 6.2.3 Aanbevelingen aan de (Colleges van Bestuur van) individuele hogescholen **68** | 6.2.4 Aanbevelingen aan de onderzoekseenheden **68** | 6.3 Tot slot **68**

Praktijkgericht onderzoek in 2019

Praktijkgericht onderzoek groeit gestaag verder

De financiële en personele inzet is wederom verder gegroeid, tot respectievelijk 260 miljoen euro en ruim 6.000 onderzoekers, met een totale onderzoeksinzet van ruim 2.000 fte. Het aantal promovendi nam voor het tweede jaar op rij af, maar het totaal aantal gepromoveerden in het hbo nam verder toe tot bijna 1700¹.

Focus op regionale maatschappelijke thema's

Inhoudelijk richt het praktijkgericht onderzoek zich op thema's met actuele, praktische waarde. Grote maatschappelijke uitdagingen als de energietransitie, gezond en vitaal ouder worden en het leefbaar houden van grote steden én kleine plattelandskernen staan centraal in het onderzoek.

Individuele hogescholen richten zich daarbij vooral op aspecten die regionaal van belang zijn. Zo spelen grootstedelijke uitdagingen een belangrijke rol in het onderzoek van hogescholen in de Randstad, vindt in het oosten van het land veel onderzoek plaats naar nieuwe technologie voor de maakindustrie, doen hogescholen in de kustregio's gezamenlijk onderzoek naar windenergie op zee en richt het onderzoek in het noorden zich onder meer op aardbevingsbestendig bouwen.

Breed op de agenda

Beleidsmatig is er in 2019 veel gebeurd. Zo brachten zowel de Vereniging Hogescholen als het ministerie van OCW een nieuwe strategische agenda uit. In beide wordt nadrukkelijk aandacht besteed aan de toekomst van het praktijkgericht onderzoek aan hogescholen. Daarbij worden onder andere verdere zwaartepuntvorming, versterking van nationale en internationale netwerken en de ontwikkeling van een derde cyclus genoemd. Dit laatste sluit ook aan bij de *position paper* die de Vereniging Hogescholen samen met de VSNU uitbracht. Verder zal – in lijn met het eveneens in 2019 uitgebrachte advies van de Commissie Reiner – worden ingezet op uitbreiding en versterking van de Centres of Expertise.

Een feestelijk hoogtepunt van 2019 was de uitreiking van de eerste Deltapremies, de prijs voor lectoren die met hun onderzoek een uitzonderlijke maatschappelijke impact hebben. Anneloes van Staa en Mark Mobach mochten de prijs van € 500.000 in ontvangst nemen voor hun onderzoek in de zorg respectievelijk facility management.

¹ In deze brancherapportage zijn de meest recente cijfers over de omvang van het praktijkgericht onderzoek gebruikt. Deze cijfers zijn van 2018.

Meer goede beoordelingen

Uit de visitatierapporten blijkt dat over vrijwel de gehele linie een verschuiving naar meer goede beoordelingen van het onderzoek heeft plaatsgevonden. De meeste goede beoordelingen zijn gegeven op de standaarden die gaan over de methodische kwaliteit van het onderzoek en over de impact van het onderzoek. Net als vorig jaar zijn slechts enkele onvoldoende beoordelingen gegeven, dat betrof vooral het onderzoeksprofiel en in één geval de kwaliteitszorg.

De Commissie Evaluatie Kwaliteitszorg Onderzoek constateert verder dat de visitatierapporten en bestuurlijke reacties daarop steeds meer in lijn zijn met de richtlijnen uit het BKO en dat er steeds meer goede visitatierapporten worden ontvangen. Er zijn echter ook enkele negatieve uitschieters geconstateerd en dat verdient aandacht.

Aanbevelingen van de CEKO

Hoewel de CEKO dus zeker verbeteringen constateert, is meer aandacht voor bepaalde aspecten nog altijd gewenst en handhaaft de Commissie een deel van de aanbevelingen die zij in 2018 heeft gedaan. Daarbij draait het nog altijd om dezelfde kernpunten als genoemd in 2018:

- Verbeter de leesbaarheid van de rapporten in het algemeen door toevoeging van contextuele informatie, inclusief historie, en verbeter de begrijpelijkheid van de beoordelingen door meer concrete onderbouwing ervan;
- Zorg voor onderlinge uitwisseling van kennis en ervaring met betrekking tot het visitatieproces, al dan niet middels centraal georganiseerde cursussen of trainingen;
- Versterk de actieve betrokkenheid van het College van bestuur bij het visitatieproces.

In het verlengde van het laatste punt beveelt de CEKO Colleges van Bestuur aan om in geval er behoefte is aan algemeen advies ten aanzien van visitaties en/of kwaliteitszorg, een (externe) deskundige te raadplegen. Vanwege haar toezichhoudende rol in de kwaliteitszorg, kan de CEKO niet optreden als adviseur voor individuele hogescholen. Ook de mogelijkheid om al dan niet via het onlangs opgerichte Landelijk Netwerk Kwaliteitszorg Onderzoek collegiaal advies in te winnen zou beter kunnen worden benut.

In aanvulling op de aanbevelingen van de Commissie als geheel, is in deze brancherapportage een persoonlijke reflectie van de CEKO-leden opgenomen. Zij gaan daarbij ieder in op één van de vijf standaarden van het BKO en geven daarbij hun persoonlijke aanbevelingen.

Op de hiernavolgende pagina's van deze samenvatting zijn achtereenvolgens een beknopte opsomming van alle aanbevelingen van de CEKO en (samengevatte) passages uit de persoonlijke reflecties van de CEKO-leden opgenomen.

Aanbevelingen

Aanbevelingen aan de visitatiecommissies:

- Houd een maximale termijn van 12 weken aan voor de oplevering van de definitieve versie van het visitatierapport.
- Beperk in het visitatierapport verwijzingen naar (essentiële) andere stukken, zodat een visitatierapport op zichzelf leesbaar is.
- Ga in elk visitatierapport in op de vraag wat er met de uitkomsten van de vorige evaluatie is gedaan (historie).
- Neem kennis van de meest recente brancherapportage, alsmede van één of meer als goed beoordeelde visitatierapporten bij de voorbereiding op de visitatie.

Aanbevelingen aan de Vereniging Hogescholen:

- Maak verder werk van de formulering van kwaliteitscriteria en kwaliteitsindicatoren voor het praktijkgericht onderzoek.
- Maak op korte termijn werk van de geplande ontwikkeling van trainingsmateriaal.

Aanbevelingen aan de (CvB's van) individuele hogescholen:

- Raadpleeg bij algemene vragen over visitaties en/of kwaliteitszorg een externe deskundige.
- Overweeg om kleine onderzoekseenheden van verschillende hogescholen binnen eenzelfde domein gezamenlijk te laten visiteren.
- Hanteer dezelfde richtlijnen als de NVAO bij het rekruteren van de leden van een visitatiecommissie.
- Wees zorgvuldig bij het opstellen van een reactie op het visitatierapport en geef een inhoudelijke reactie.
- Houd voor de bestuurlijke reactie een termijn van maximaal 12 weken aan.
- Houd onderzoeksgroepen voor langere tijd in stand om ruimte te geven aan (verdere) kwaliteitsverbetering.

Aanbevelingen aan de onderzoekseenheden:

- De aanbeveling aan visitatiecommissies om kennis te nemen van deze brancherapportage alsmede één of meer visitatierapporten bij de voorbereiding op een visitatie, geldt ook voor de onderzoekseenheden.
- Wees kritisch op het concept evaluatierapport, zowel qua helderheid van onderbouwingen van oordelen als qua helderheid van aanbevelingen.
- Laat een deskundige op het gebied van kwaliteitszorg meelesen.
- Organiseer periodiek tussentijdse evaluaties (friendly peer reviews) met collega's binnen de eigen hogeschool of vanuit het domein.

Reflecties op de standaarden

In deze brancherapportage geven de CEKO-leden ieder een persoonlijke reflectie op één van de vijf standaarden. Hieronder uit iedere reflectie een (samengevatte) passage.

Standaard 1

Onderzoeksprofiel en onderzoeksprogramma

Frank van der Duijn Schouten

Van der Duijn Schouten stelt dat bij standaard 1 een belangrijke vraag is hoe je op een enigszins objectieve manier bepaalt of er in een onderzoeksprogramma sprake is van een gezonde innerlijke samenhang. Een handzame indicator is de rol die het 'onderzoekseminar' in de onderzoekseenheid speelt. Als leden van een onderzoeksgroep moeilijk te motiveren zijn om de seminars van hun onderzoekseenheid bij te wonen, dan is dat een indicatie dat de scope van de onderzoekseenheid waarschijnlijk te breed is.

Standaard 2

Organisatie en inzet van mensen en middelen

Kathelijne van Kammen

Van Kammen betoogt dat het voor de kwaliteit van het onderzoek ontegenzeggelijk helpt als onderzoeksgroepen langer in stand blijven, ook als de bemensing van lectoraten in de loop van de tijd wijzigt of de programmering wordt aangescherpt. De principes van kwaliteitszorg kunnen dan beter worden toegepast en de aanbevelingen van opeenvolgende visitaties beter uitgenut. Rollen en verantwoordelijkheden raken uitgekristalliseerd en de samenwerking intern met opleidingen en extern met de werkveldpartners wordt 'ingeslepen'.

Standaard 3

Methodische kwaliteit onderzoek

Jos Willems

Willems constateert dat de kwaliteit van het onderzoeksproces in de afgelopen jaren nooit als onvoldoende is beoordeeld, maar concludeert tevens dat deze standaard het moeilijkst te verantwoorden is. In het verlengde van het advies van de commissie Pijlman doet hij enkele aanbevelingen om te komen tot concretisering van wat er onder methodisch grondig wordt verstaan.

Standaard 4

Relevantie en impact

Sandra van Thiel

Van Thiel ziet belangrijke verschillen tussen het onderzoek aan hogescholen en universiteiten en vindt dat die verschillen meer aandacht en waardering behoeven. 'Veel onderzoeksgroepen in het HBO willen zich meten langs maatstaven die in het wetenschappelijke onderzoek worden gehanteerd, maar dat is niet verstandig' is haar observatie na het lezen van diverse visitatierapporten. Het onderzoek aan een hogeschool is veel meer op de praktijk gericht. Het aantal publicaties in wetenschappelijke tijdschriften – die niet door mensen in de praktijk worden gelezen – is daarom geen geschikte maatstaf, en zeker niet als het de enige indicator is die wordt gehanteerd bij de beoordeling van de kwaliteit van het onderzoek.

Standaard 5

Kwaliteitszorg

Sikko Wittemans

Het valt Wittemans op dat visitatiecommissies waarin een of meerdere leden met kwaliteitservaring participeren, over het algemeen betere rapporten opleveren. Dit blijkt vaak uit een heldere structuur van het rapport, uit degelijke, op feiten gebaseerde, onderbouwde bevindingen en uit specifieke, praktisch uitvoerbare aanbevelingen.

'Ik zou HBO instellingen willen uitdagen om ook op CvB en directie niveau meer medewerkers te certificeren als kwaliteitsauditor. Dit laatste is in het bedrijfsleven al sinds vele jaren gemeengoed.'



Waarom
een jaarlijkse
branche-
rapportage?

**Voor wie
is deze
bedoeld?**

Over het brancherapport

Dit is het derde rapport op basis van het Brancheprotocol Praktijkgericht Onderzoek voor de jaren 2016-2022. Deze jaarlijkse rapportage bevat informatie over (ontwikkelingen in) de focus, de omvang en de kwaliteit van het praktijkgericht onderzoek dat wordt verricht door hogescholen. Dit hoofdstuk gaat kort in op de aanleiding, het doel en de inhoud van deze rapportage.

1.1 Gezamenlijk kader

Sinds 2001 hebben de Nederlandse hogescholen de opdracht om, naast het verzorgen van hoger beroepsonderwijs, praktijkgericht onderzoek te verrichten. Zij streven met hun praktijkgericht onderzoek een meerledig doel na:

- versterking van de beroepspraktijk;
- verrijking en vernieuwing van het hoger beroepsonderwijs;
- kennisontwikkeling.

Hogescholen hebben een gezamenlijk kader opgesteld voor de kwaliteitsbeoordeling van het praktijkgericht onderzoek dat zij verrichten. Voor de periode 2016-2022 is dit vastgelegd in het Brancheprotocol Praktijkgericht Onderzoek 2016-2022, beter bekend als het BKO. Een jaarlijkse rapportage – het Brancherapport Praktijkgericht Onderzoek – is onderdeel van het BKO.

Een speciaal daartoe ingestelde externe commissie, de Commissie Evaluatie Kwaliteit Onderzoek (CEKO), houdt toezicht op de uitvoering van het BKO met als doel de kwaliteitsborging van het praktijkgericht onderzoek te verbeteren. De commissie evalueert de werking van het BKO en doet aanbevelingen ter verbetering.

De CEKO communiceert haar bevindingen en aanbevelingen via de jaarlijkse rapportage. Daarnaast gaat de commissie in uitzonderlijke gevallen in gesprek met bestuurders van individuele hogescholen.

1.2 Informeren en stimuleren

Het Brancherapport heeft tot doel belanghebbenden en belangstellenden te informeren over ontwikkelingen in het praktijkgericht onderzoek bij hogescholen.

Naast informeren, beoogt de rapportage het gesprek over verdere professionalisering en versterking van het praktijkgericht onderzoek aan hogescholen te stimuleren. Een gesprek dat plaatsvindt binnen en tussen hogescholen, de Vereniging Hogescholen, het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en andere belanghebbenden.

1.3 Aandacht voor verschillende aspecten

De rapportage geeft aandacht aan verschillende aspecten van het praktijkgericht onderzoek. Achtereenvolgens komen aan de orde:

- Focus en organisatie²
- Financiering en personele inzet³
- Beleidsmatige ontwikkelingen⁴
- Kwaliteit onderzoek: bevindingen externe visitatiecommissies
- Kwaliteitsborging: bevindingen en aanbevelingen CEKO⁵

Daarnaast zijn verspreid over de hoofdstukken losse kaders ingevoegd waarin betrokkenen en CEKO-leden aan het woord komen en zo een persoonlijke inkijk geven in het praktijkgericht onderzoek en de kwaliteitszorg daaromheen.

2 Dit deel is onder meer gebaseerd op informatie uit de publicaties *De stand van praktijkgericht onderzoek in Nederland* (Birch, in opdracht van de Vereniging Hogescholen, Regieorgaan SIA en het ministerie van OCW) en *Centres of Expertise: Groeibriljant voor excellente samenwerking in het hbo* (Commissie Reiner).

3 Dit deel is gebaseerd op de zogenaamde *Onderzoekmonitor*, een jaarlijks uitgevoerde landelijke monitor op basis van het BKO, gecoördineerd door de Vereniging Hogescholen.

4 Dit deel is voor een belangrijk deel gebaseerd op het jaarverslag 2019 van de Vereniging Hogescholen.

5 Dit deel is gebaseerd op de visitatierapporten die in 2019 aan de CEKO zijn voorgelegd voor toetsing.

Praktijkgericht onderzoek in vogelvlucht

Het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek is onderdeel van de maatschappelijke opdracht aan hogescholen. Het onderzoek draagt bij aan de versterking van de kennisbasis en van de beroepspraktijk. Daarnaast heeft het tot doel het hoger beroepsonderwijs zelf inhoudelijk actueel te houden, verder te verbeteren en te innoveren. Dit hoofdstuk geeft een beeld van de inhoud, organisatie en omvang van het praktijkgericht onderzoek dat hogescholen uitvoeren.

2.1 Wat is praktijkgericht onderzoek?

In het BKO wordt praktijkgericht onderzoek omschreven als onderzoek dat is geworteld in de beroepspraktijk, met vraagstellingen die worden ingegeven door de professionele praktijk ('real-life'-situaties) in zowel profit- als non-profitsectoren. Onderzoek dat kennis, inzichten en producten oplevert die bijdragen aan het oplossen van problemen in de beroepspraktijk, en/of aan de ontwikkeling van de beroepspraktijk.



Kenmerken van praktijkgericht onderzoek Een beschrijving op basis van onderzoek uitgevoerd door Birch

In *Stand van praktijkgericht onderzoek in Nederland*, de eindpublicatie van het in 2019 door Birch uitgevoerde onderzoek naar de opkomst en positionering van praktijkgericht onderzoek – uitgevoerd in opdracht van de Vereniging Hogescholen, Regieorgaan SIA en het ministerie van OCW – wordt ook ingegaan op de vraag wat praktijkgericht onderzoek is. Onderstaande tekst is afkomstig uit deze publicatie.

Hogescholen verrichten praktijkgericht onderzoek. Dit onderzoek is gericht op het verhogen van de kwaliteit van de hbo-afgestudeerden, op het responsief houden van het onderwijs én op het innoveren van de beroepspraktijk. De wisselwerking die hierdoor ontstaat tussen onderwijs, onderzoek en de beroepspraktijk is kenmerkend voor praktijkgericht onderzoek. In praktijkgericht onderzoek worden allerlei soorten kennis gecombineerd; zowel wetenschappelijke kennis als kennis, ervaring en kunde van praktijkprofessionals. Daarbij wordt er nauw samengewerkt met de praktijk om te zorgen dat onderzoeksresultaten ook begrepen en gebruikt worden. Deze samenwerking betreft zowel de vraagstelling, de uitvoering als de toepassingen van de resultaten in de praktijk. Om dit te kunnen realiseren vindt praktijkgericht onderzoek vrijwel altijd plaats in netwerken en is het vaak kort cyclisch om aan te sluiten bij de behoeften van de praktijk.

Wat is praktijkgericht onderzoek? Hoeveel subsidieën zijn er in totaal betrokken? Hoeveel lectoren zijn er eigenlijk? Heeft iedereen een werkplaats? En wat met de derde cyclus? Hoeveel mensen zijn er in totaal betrokken? Hoeveel investeren bedrijven in praktijkgericht onderzoek? Wordt er veel samen gewerkt met het mkb? En hoe staat het met interdisciplinair onderzoek? Wat is een living lab? Wat is een fieldlab hetzelfde als een living lab? Waar wordt onderzoek naar gedaan? Hoe belangrijk is praktijkgericht onderzoek? Hoeveel subsidieën zijn er in totaal betrokken? Hoeveel lectoren zijn er eigenlijk? Heeft iedereen een werkplaats? En wat met de derde cyclus? Hoeveel mensen zijn er in totaal betrokken? Hoeveel investeren bedrijven in praktijkgericht onderzoek? Wordt er veel samen gewerkt met het mkb? En hoe staat het met interdisciplinair onderzoek?

Praktijkgericht onderzoek is niet hetzelfde als toegepast onderzoek; praktijkgericht onderzoek kan zowel fundamenteel als toegepast van aard zijn.

Praktijkgericht onderzoek is ook niet exclusief voorbehouden aan hogescholen. Onder meer onderzoeksafdelingen van bedrijven en andere kennisinstellingen – waaronder universiteiten en de zogenaamde TO2-instellingen zoals TNO en Wageningen Research (voorheen DLO) – verrichten ook praktijkgericht onderzoek.

Deze rapportage richt zich echter alleen op het praktijkgericht onderzoek dat wordt uitgevoerd door hogescholen, die daarbij overigens wel regelmatig samenwerken met de hiervoor genoemde partijen.

2.2 Focus op maatschappelijke thema's

Door de directe verbinding met de beroepspraktijk, richt het praktijkgericht onderzoek zich op thema's met actuele, praktische waarde. Grote maatschappelijke uitdagingen als de energietransitie, gezond en vitaal ouder worden en het leefbaar houden van grote steden én kleine plattelandskernen staan dan ook vaak centraal.



Psychische problematiek onder studenten groot thema bij verkiezing lector van het jaar 2019

Ieder jaar organiseren studentenbond ISO en ScienceGuide, podium voor nieuws, onderzoek en opinie in het hoger onderwijs, een verkiezing voor de lector van het jaar. In 2019 stond daarbij het thema studentenwelzijn centraal. Lies Korevaar, lector Rehabilitatie van de Hanzehogeschool, werd verkozen tot winnaar. Hij houdt zich al twintig jaar bezig met het thema studentenwelzijn.

Ruim voordat onder invloed van onder meer het leenstelsel de druk op studenten toenam, maakte Korevaar en zijn team zich al druk om een positieve benadering van studenten. Daar moest in het onderwijs nogal wat gebeuren. 'Was het in de arbeidsrehabilitatie heel gangbaar om rollen te scheiden, in het onderwijs moest er nog een lans gebroken worden voor dit concept. Zowel studenten als zorgprofessionals, onderwijs- en beleidsmakers hadden hier veel in te leren.'

In dat proces heeft Korevaar op heel veel manieren binnen de Hanzehogeschool maar ook daarbuiten een cruciale rol gespeeld. 'Collega's uit binnen- en buitenland weten de weg naar het lectoraat van Korevaar dan ook regelmatig te vinden,' aldus de jury van de lector van het jaar verkiezing. 'Hij heeft studentenwelzijn in brede zin op de kaart gezet.'

Bron: ScienceGuide.nl

In verenigingsverband hebben hogescholen tien centrale thema's voor hun onderzoek benoemd:

- 1 Gezondheid: zorg en vitaliteit
- 2 Onderwijs en talentontwikkeling
- 3 Veerkrachtige samenleving: in wijk, stad en regio
- 4 Slimme technologie en materialen
- 5 De gebouwde omgeving: duurzaam en leefbaar
- 6 Duurzaam transport en intelligente logistiek
- 7 Duurzame landbouw, water en voedselvoorziening
- 8 Energie en energievoorziening
- 9 Kunst en creatieve industrie
- 10 Ondernemen: verantwoord en vernieuwend

Individuele hogescholen kunnen zich specifiek op één thema richten, of op meerdere thema's actief zijn. Binnen een thema richt het onderzoek zich op deelaspecten die aansluiten bij de door de individuele hogescholen gekozen focus, met een belangrijke rol voor regionale ontwikkelingen en de specifieke vragen die daaruit voortkomen.

Zo spelen grootstedelijke uitdagingen een belangrijke rol in het onderzoek van hogescholen in de Randstad, vindt in het oosten veel onderzoek plaats naar nieuwe technologie voor de maakindustrie, doen hogescholen in de kustregio's gezamenlijk onderzoek naar windenergie op zee en richt het onderzoek in de provincie Groningen zich onder meer op aardbevingsbestendig bouwen.

2.3 Organisatie van het onderzoek

Lectoraten – bestaande uit lectoren en de bij hen behorende kenniskringen – vormen de basis van de organisatie van het onderzoek. Veel hogescholen brengen het onderzoek binnen de eigen instelling samen in thematisch georiënteerde expertise- of kenniscentra, waar twee of meer lectoraten bij betrokken kunnen zijn.

Over de hogescholen heen vinden lectoren elkaar in lectorenplatforms, open en actieve verbanden georganiseerd rondom thema's die aansluiten op de grote maatschappelijke uitdagingen. In 2019 waren er ruim twintig lectorenplatforms actief (zie tabel 1).

Daarnaast kennen veel hogescholen (innovatie)werkplaatsen, fieldlabs of livinglabs. Dit zijn werkvormen waarin studenten en onderzoekers van hogescholen werken aan het ontwikkelen van kennis en innovaties, samen met bedrijven en publieke instellingen en soms ook samen met andere kennisinstellingen (mbo-instellingen, andere hogescholen, universiteiten en/of TO2-instellingen). Zij doen dit in een levensechte experimenteeromgeving. Denk hierbij aan stadswijken, binnen bedrijven of instellingen of binnen gezamenlijke laboratoria op scienceparken.

In 2019 startten onder meer het fieldlab CAMPIONE, dat ambieert onderhoud in de procesindustrie 100% voorspelbaar te maken en het livinglab CILOLAB, dat logistieke oplossingen ontwikkelt voor de stedelijke omgeving.

Tabel 1 Lectorenplatforms in Nederland. Dit overzicht is afkomstig van de website van Regieorgaan SIA, waar tevens informatie over de inhoudelijke focus, de voorzitter en/of contactpersoon en eventuele website van de respectievelijke platforms te vinden is.

Platform Inzet van Technologie voor Gezondheid en Welzijn
Zelfmanagement
Personalized Health
Platform Voedsel en gezondheid
Platform Sport en Bewegen
STUDIO 21CS
Onderwijs op het snijvlak van kunst, wetenschap en technologie
Breed Platform Arbeid
Platform Stad en Wijk
Smart Cities & Citizens
Platform Logistieke Toepassingen In Maatschappelijke Opgaven (LOGITIMO)
Lectorenplatform Circulaire Economie
Platform Urban Energy
Lectorenplatform Biobased Economy
Lectorenplatform Energievoorziening in Evenwicht (LEVE)
Lectorenplatform Smart Industry
Lectorenplatform Delta & Watertechnologie
KUNST ≈ ONDERZOEK
Network Applied Design Research
Retail Innovation

Centres of Expertise (CoE's) zijn enigszins vergelijkbaar met labs en werkplaatsen, maar kennen over het algemeen een veel zelfstandiger organisatie of zijn zelfs een aparte rechtspersoon met eigen verdienmodellen. Bij veel CoE's zijn meerdere hogescholen betrokken.

Bij een uitvraag van de commissie Centres of Expertise (de commissie Reiner) in april 2019 bleken er in totaal enkele tientallen CoE's actief te zijn. Veel hogescholen hebben naar aanleiding van deze uitvraag aangegeven plannen te hebben voor het starten van nieuwe CoE's. Zo waren er plannen voor CoE's rondom onderwerpen als sociale transitie, big data en dementie. Daarnaast gaf een deel van de hogescholen aan zich te gaan richten op het doorontwikkelen van bestaande kenniscentra tot volwaardige CoE's, zoals bijvoorbeeld het Marian van Os Centrum voor Entrepreneurship en het NEIMED expertisecentrum voor een vitale en leefbare woonomgeving.

Zoals blijkt uit tabel 2, die is gebaseerd op een overzicht dat medio 2020 zal worden gepubliceerd in een update van de Atlas voor praktijkgericht onderzoek, zijn vele van deze plannen inmiddels omgezet in CoE's in oprichting.

Praktijkgericht onderzoek rondom onderwijs en lerarenopleidingen is grotendeels georganiseerd binnen het samenwerkingsverband Radiant, waar negen hogescholen aan meedoen en waar eveneens actief wordt samengewerkt met het werkveld.

Tabel 2 Centres of Expertise in Nederland. Dit overzicht is gebaseerd op een overzicht uit een update van de Atlas voor praktijkgericht onderzoek, die medio 2020 wordt gepubliceerd op de website van de Vereniging Hogescholen.

Centre of Expertise	Penvoerder	Hogeschool Partners
Amsterdam Creative Industries Network	Hogeschool van Amsterdam	Hogeschool Inholland, Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, Gerrit Rietveld Academie
Art, Design & Technology i.o.	Avans Hogeschool	
Automotive - ACE	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	Hogeschool Rotterdam, Fontys Hogescholen
Biobased Economy	Avans Hogeschool	HZ University of Applied Sciences, Hogeschool Van Hall Larenstein
Caring Society i.o.	Avans Hogeschool	
Chemelot Innovation and Learning Labs (CHILL)	Zuyd Hogeschool	
Circulaire Transitie i.o.	Fontys Hogescholen	
Cyber Security	De Haagse Hogeschool	NHL Stenden Hogeschool, Hogeschool Leiden, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Saxion Hogeschool
De Gezonde Samenleving i.o.	Hogeschool Inholland	
De Onderwijsingenieurs i.o.	Fontys Hogescholen	
Delta Platform	HZ University of Applied Sciences	Hogeschool Rotterdam, Hogeschool Van Hall Larenstein
Digital Operations & Finance i.o.	De Haagse Hogeschool	
Duurzame Energie toepassingen i.o.	Hogeschool Inholland	
Entrance Centre of Expertise Energie	Hanzehogeschool Groningen	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Hogeschool Utrecht, NHL Stenden, HZ University of Applied Sciences, Saxion Hogeschool, Hogeschool InHolland, Avans Hogeschool, Windesheim
Familiebedrijven i.o.	Windesheim	
Future Makers in Fashion & Design	ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten	
Genomics - Generade	Hogeschool Leiden	
Global and Inclusive Learning i.o.	De Haagse Hogeschool	
Global Governance i.o.	De Haagse Hogeschool	
Governance of Urban Transitions i.o.	De Haagse Hogeschool	
Green PAC	NHL Stenden Hogeschool	Windesheim
Groen	Van Hall Larenstein	HAS Hogeschool, Aeres, Hogeschool Inholland
HAN Biocentre	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	
Health Innovation i.o.	De Haagse Hogeschool	
Healthy Ageing	Hanzehogeschool Groningen	NHL Stenden Hogeschool, Hogeschool Van Hall Larenstein
HTSM	Fontys Hogescholen	
Inclusiviteit i.o.	Windesheim	
Innovatie Zorg en Technologie (EIZT)	Zuyd Hogeschool	
Ixperium - leren met ICT	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	

Centre of Expertise	Penvoerder	Hogeschool Partners
Krachtige Kernen	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	Hogeschool Utrecht, Hogeschool Rotterdam, HZ University of Applied Sciences, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, NHL Stenden Hogeschool, Fontys Hogescholen
Logistiek - KennisDC Logistiek	Breda University of Applied Sciences	
Leisure, Tourism & Hospitality, CELTH	Breda University of Applied Sciences	HZ University of Applied Sciences, NHL Stenden Hogeschool
Maatschappelijke Innovatie	Hogeschool Rotterdam	
Marjan van Os Ondernemen	Hanzehogeschool Groningen	
Mission Zero i.o.	De Haagse Hogeschool	
Pro memo, expertisecentrum dementia voor professionals i.o.	Windesheim	
RDM	Hogeschool Rotterdam	
Service Economy i.o.	NHL Stenden Hogeschool	
Smart Sustainable Cities	Hogeschool Utrecht	
Smart Sustainable Manufacturing	NHL Stenden Hogeschool	
Sneller Herstel	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	
Sustainable Business i.o.	Avans Hogeschool	
Sustainable Electrical Energy - SEECE	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	
Talent en Skill i.o.	Hogeschool Utrecht	
TechforFuture	Saxion Hogeschool	Windesheim
Technische Innovatie, gericht op Resilient City i.o.	Avans Hogeschool	
TechYourFuture	Saxion Hogeschool	Windesheim
U-Create	Hogeschool Utrecht	Hogeschool voor de Kunsten Utrecht
Urban Education i.o.	Hogeschool van Amsterdam	Hogeschool iPabo, Hogeschool Inholland, Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten
Urban Governance and Social Innovation i.o.	Hogeschool van Amsterdam	
Urban Technology i.o.	Hogeschool van Amsterdam	
Urban Vitality i.o.	Hogeschool van Amsterdam	
Veiligheid i.o.	Avans Hogeschool	
Vital Regions i.o.	NHL Stenden Hogeschool	
Water & Energy	HZ University of Applied Sciences	HZ University of Applied Sciences, Hanze, Hogeschool Inholland, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
Water Technology	NHL Stenden Hogeschool	Hogeschool Van Hall Larenstein



Kathelijne van Kammen is directielid en plaatsvervangend directeur bij de Politieacademie, met de portefeuilles onderwijs en onderzoek. Zij werkte eerder bij de Universiteit Utrecht en de Hogeschool Arnhem en Nijmegen o.a. als programmamanager en directeur, en was voorzitter van het SAC Sociale Studies. Zij heeft ruime ervaring met kwaliteitszorg en met de verbinding tussen hoger beroepsonderwijs en praktijkgericht onderzoek.

Standaard 2 *De wijze waarop de eenheid is georganiseerd, de inzet van mensen en middelen en de interne en externe samenwerkingsverbanden, netwerken en relaties maken de realisatie van het onderzoeksprofiel mogelijk*

Op zoek naar een optimale inrichting Een reflectie op standaard 2

In standaard 2 van het BKO wordt gevraagd te beoordelen of ‘...de wijze waarop de eenheid is georganiseerd, de inzet van mensen en middelen en de interne en externe samenwerkingsverbanden, netwerken en relaties [...] de realisatie van het onderzoeksprofiel mogelijk [maken]’

In de visitatierapporten is zichtbaar dat hogescholen nog zoeken naar de optimale manier om het praktijkgericht onderzoek te organiseren. Hoe en op welke plek in de hogeschool kan men de beste condities creëren voor kwalitatief goed onderzoek dat duurzaam doorwerkt in zowel het onderwijs als de praktijk? Wat definieert de hogeschool als ‘onderzoekseenheid’? En welke korrelgrootte hanteert het CvB in de opdracht aan de visitatiecommissie om de kwaliteit van het onderzoek te beoordelen? Beide aspecten lopen bij de beoordeling van standaard 2 in de visitatierapporten nog vaak door elkaar.

De fase van de beoordeling van ‘stand-alone’ lectoraten is voorbij, dat is wel duidelijk. Maar vervolgens zien we een brede bandbreedte aan lectoratensite- opdrachten. Met aan de ene kant de beoordeling van een stabiele bundeling van met een gearticuleerd gezamenlijk programma. En aan de andere kant van het spectrum de beoordeling van eenheden die weliswaar organisatorisch samenvallen met bijvoorbeeld een domein of een faculteit, maar die een grote inhoudelijke diversiteit herbergen. In die laatste gevallen blijkt een visitatie de facto te gaan over de meerdere onderzoeksgroepen of programma’s binnen zo’n domein. We zien dat het voor de visitatiecommissies dan lastiger wordt om te beoordelen hoe de organisatie van het onderzoek en de realisatie van het onderzoeksprofiel zich tot elkaar verhouden. Vaak wordt in die gevallen ook niet duidelijk waar nu precies, aan welke tafel de onderzoekers met elkaar het gesprek voeren over de kwaliteit van hun onderzoek.

Bij de zoektocht van hogescholen naar de juiste focus en massa voor het onderzoek komt een veelheid aan organisatievormen en benamingen langs: kenniscentra, onderzoekseenheden, instituten, academies, fieldlabs, living labs, knooppunten, expertisecentra, themagebieden, speerpunten etc. Dat kan duiden op een creatief en dynamisch speelveld waar flexibel in verschillende verbanden met elkaar wordt samengewerkt. De keerzijde is dat menig visitatiepanel in haar rapportage verzucht dat de organisatie voor de betrokkenen binnen de hogeschool dan duidelijk mag zijn, al dan niet omdat het historisch zo gegroeid is, maar voor een buitenstaander is het soms alleen met veel uitleg te doorgronden. Het feit dat visitatiepanels ditzelfde geluid ook regelmatig optekenen uit de mond van netwerkpartners uit de praktijk, geeft te denken omdat het de zichtbaarheid maar vooral de toegankelijkheid van het praktijkgerichte onderzoek negatief kan beïnvloeden.

Voor de kwaliteit van het onderzoek helpt het ontegenzeggelijk als onderzoeksgroepen langer in stand blijven, ook als de bemensing van lectoraten in de loop van de tijd wijzigt of de programmering wordt aangescherpt. De principes van kwaliteitszorg kunnen dan beter worden toegepast, en de aanbevelingen van opeenvolgende visitaties beter uitgenut. Rollen en verantwoordelijkheden raken uitgekristalliseerd en de samenwerking intern met opleidingen en extern met de werkveldpartners wordt 'ingeslepen'.

Een stabielere onderzoeksomgeving maakt het voor visitatiepanels ook makkelijker om meerjarig inzicht te verkrijgen in de ontwikkeling van de beschikbare mensen en middelen en de kwaliteit ervan en hiervoor bruikbare aanbevelingen te doen.

Onderzoek van hogescholen wordt in toenemende mate geprogrammeerd en uitgevoerd in grotere samenwerkingsverbanden, regionaal of landelijk en soms internationaal. We lezen in de rapporten dat de visitatiepanels bij de beoordeling van standaard 2 zoeken naar informatie die aangeeft wat in zo'n breder verband de verdeling van taken en verantwoordelijkheden is. Zodat een visitatiepanel scherp kan krijgen wat de rol en bijdrage van de gevisiteerde eenheid is aan de resultaten die gepresenteerd worden.

*De fase van de beoordeling van
'stand-alone' lectoraten is voorbij,
dat is wel duidelijk.*

2.4 Onderzoeksfinanciering

Noot: De cijfers in deze en de volgende paragraaf betreffen de cijfers over 2018. Cijfers over 2019 komen in de loop van 2020 beschikbaar en worden meegenomen in de brancherapportage 2020, die in 2021 wordt uitgebracht.

2.4.1 Totale inzet

In lijn met de door hogescholen uitgesproken ambitie om onderzoeksactiviteiten verder te laten groeien, laten de cijfers voor 2018 verdere groei zien: het totale onderzoeksbudget groeide met ongeveer 6% ten opzichte van 2017 tot ongeveer 260 miljoen euro. Dit is ongeveer 6% van de totale uitgaven in het hbo, een lichte groei ten opzichte van 2017, toen het percentage nog 5,8% was.

De groei per hogeschool varieerde daarbij wel: van lichte krimp bij een paar hogescholen tot groeipercentages van (ruim) boven de 20% voor een aanzienlijk aantal hogescholen, waaronder ook enkele grote hogescholen.

Gemiddeld was de financiële inzet 7,4 miljoen euro per hogeschool, met een variatie van 166.000 euro door één van de kleine hogescholen, tot ruim 35 miljoen door één van de grote hogescholen. In 2017 was de gemiddelde inzet 6,4 miljoen euro⁶ met een variatie van 100.000 tot 28 miljoen euro.

2.4.2 Inzet per geldstroom

Het totaal bedrag voor onderzoeksfinanciering is de optelsom van inzet van gelden afkomstig van verschillende financieringsbronnen. In totaal worden vier geldstromen onderscheiden: de eerste geldstroom bestaat uit geld uit de rijksbijdrage aan hogescholen; de tweede geldstroom bestaat uit geld dat door zelfstandige onderzoeksfinanciers (bijvoorbeeld NWO, Regieorgaan SIA en ZonMW) is toegekend en dat is verworven in nationale of internationale competitie (subsidies); de derde geldstroom omvat geld dat op basis van een contract door een opdrachtgever wordt betaald voor het uitvoeren van onderzoek (contractonderzoek). Tot slot is er nog de categorie overig, waaronder bijvoorbeeld donaties van alumni of sponsorgelden worden begrepen.

Net als in 2017 was het grootste deel van de ingezette financiële middelen afkomstig uit de eerste geldstroom, namelijk ruim 145 miljoen euro. Dit was 7% meer dan in 2017. Gemiddeld was de inzet uit de eerste geldstroom ruim 4,1 miljoen euro per hogeschool, met een variatie van 110.000 euro inzet vanuit de eerste geldstroom door één van de kleine hogescholen, tot ruim 22 miljoen inzet door één van de grote hogescholen.

⁶ Door een fusie was er in 2018 één hogeschool minder dan in 2017.

De grootste relatieve groei zat net als in 2017 in de categorie overig, namelijk 49% of ongeveer 2,5 miljoen euro. Deze categorie is echter veruit de kleinste van de vier. De grootste absolute groei zat in de eerste geldstroom. De derde geldstroom – contractonderzoek – daalde met ongeveer een miljoen euro van ruim 24 miljoen in 2017 naar ruim 23 miljoen euro in 2018.

Tabel 3 geeft een overzicht van de financiële omvang van het praktijkgericht onderzoek aan hogescholen voor de jaren 2013-2018. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat bij de overgang naar het nieuwe BKO de definitie van de geldstromen is veranderd, waardoor de deelcijfers voor de verschillende geldstromen voor de periode 2013-2015 zich moeilijk laten vergelijken met de deelcijfers voor de periode 2016-2018.

Tabel 3 Financiële omvang praktijkgericht onderzoek aan hogescholen in duizenden euro's

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Eerste geldstroom	99.241	108.311	117.284	129.171	135.500	145.650
	▲ 1%	▲ 9%	▲ 8%	▲ 10%	▲ 5%	▲ 7%
Tweede geldstroom	19.728	18.232	43.087	60.380	79.335	83.161
	▼ -1%	▼ -8%	▲ 136%	▲ 40%	▲ 31%	▲ 5%
Derde geldstroom	4.068	5.453	19.066	24.417	24.349	23.273
	▼ -31%	▲ 34%	▲ 250%	▲ 28%	■ 0%	▼ -4%
Overig	39.262	39.626	4.677	2.644	5.141	7.673
	▼ -6%	▲ 1%	▼ -88%	▼ -43%	▲ 94%	▲ 49%
Totaal	162.299	171.621	184.114	216.612	244.325	259.757
	▼ -2%	▲ 6%	▲ 7%	▲ 18%	▲ 13%	▲ 6%

2.5 Personele inzet

Het toegenomen onderzoeksbudget is niet terug te zien in het aantal lectoren, dat licht daalde van 679 in 2017 naar 663 in 2018. De gemiddelde onderzoeksaanstelling van lectoren is de afgelopen jaren min of meer stabiel, met een lichte stijging tot 0,63 fte in 2018. Het percentage gepromoveerden onder lectoren daalde licht en kwam daardoor net iets onder de 90% te liggen.

Bij docentonderzoekers is het omgekeerde zichtbaar. Het totaal aantal docenten met een onderzoeksaanstelling nam toe van ruim 4400 tot ruim 4700, maar de gemiddelde omvang van de onderzoeksaanstelling daalde licht van 0,29 fte in 2017 tot 0,27 fte in 2018. Het percentage gepromoveerden onder docentonderzoekers steeg net als in 2017 en lag in 2018 op ruim 20%.

De onderzoeksinzet in totaal aantal fte steeg licht tot net iets meer dan 1700, waarvan bijna 420 fte voor lectoren (+3%) en bijna 1290 fte docentonderzoekers (+1%). Ondanks de lichte afname van het aantal gepromoveerde lectoren, steeg ook het totale aantal gepromoveerden (lectoren en docentonderzoekers samen), tot een totaal van 1602 gepromoveerden in 2018.

Het aantal promovendi is in 2018 echter opnieuw gedaald, tot 774. De gemiddelde omvang van hun onderzoeksaanstelling ligt al enkele jaren rond de 0,45 fte.

De ondersteuningscapaciteit nam in 2018 toe, zowel in aantal betrokken personen als in aanstellingsomvang. In totaal waren er 750 ondersteuners betrokken voor gemiddeld 0,44 fte.

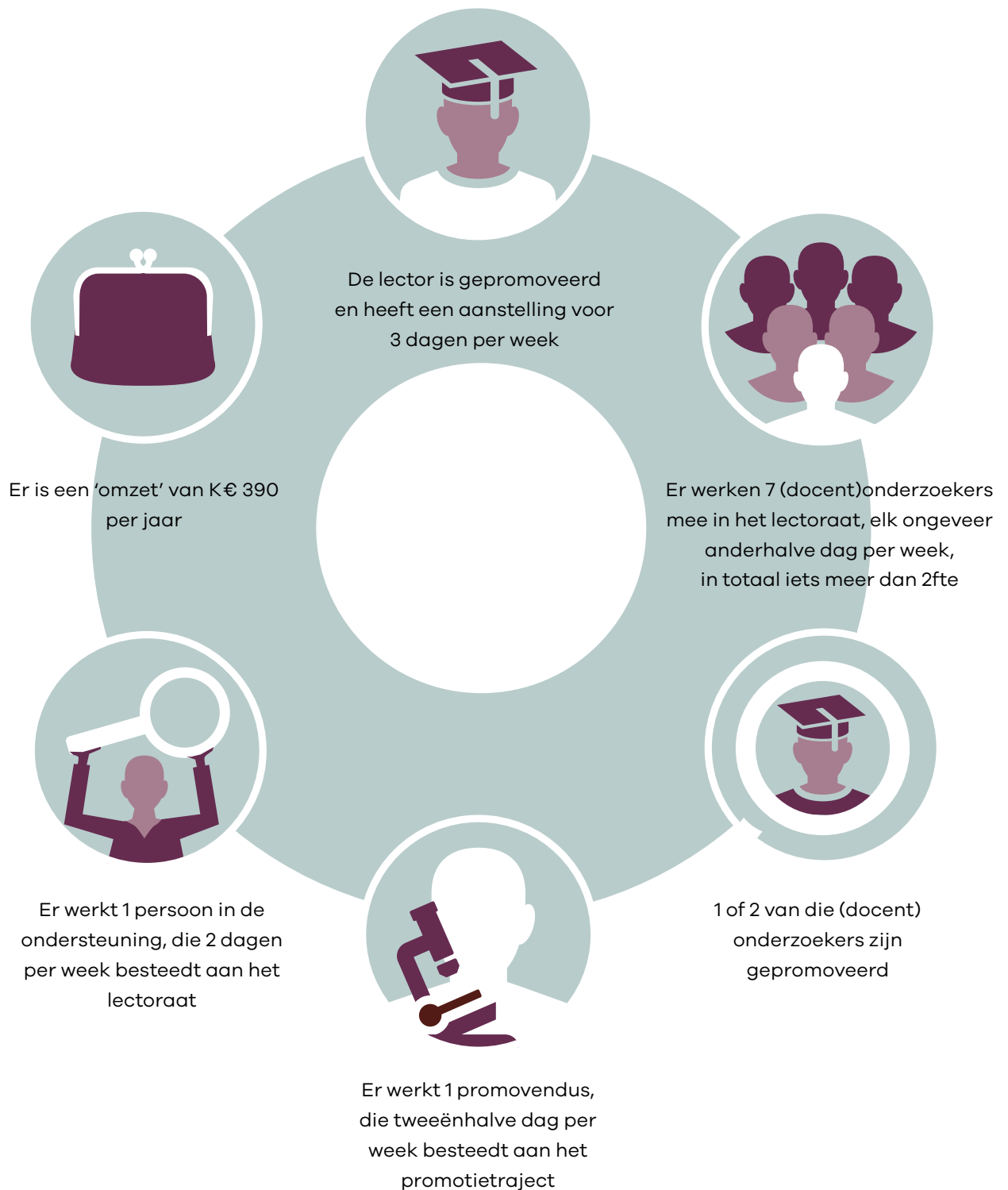
Tabel 4 geeft een overzicht van alle personele ontwikkelingen in de onderzoekscapaciteit voor de periode 2013-2018.

Tabel 4 Personele omvang praktijkgericht onderzoek in absolute aantallen, met tussen haakjes de gemiddelde onderzoeksaanstelling in fte

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Lectoren aantal	596 (0,58)	592 (0,61)	634 (0,6)	646 (0,63)	679 (0,6)	663 (0,63)
	▲ 2%	▼ -1%	▲ 7%	▲ 2%	▲ 5%	▼ -2%
% gepromoveerd	77%	85%	85%	90%	91%	90%
Docent onderzoekers	3407 (0,27)	3548 (0,29)	3603 (0,27)	4363 (0,27)	4411 (0,29)	4738 (0,27)
	▼ -1%	▲ 4%	▲ 2%	▲ 21%	▲ 1%	▲ 7%
% gepromoveerd	16%	17%	20%	18%	20%	21%
Promovendi aantal	836 (0,45)	865 (0,44)	919 (0,47)	944 (0,45)	856 (0,46)	774 (0,45)
	▲ 6%	▲ 3%	▲ 6%	▲ 3%	▼ -9%	▼ -10%

Op basis van bovenstaande cijfers ziet het gemiddelde lectoraat eruit zoals in figuur 1 is weergegeven. Ten opzichte van 2017 zijn de belangrijkste verschillen dat de 'omzet' met ruim 15% is gestegen en dat er gemiddeld één persoon meer voor het lectoraat werkt. Over de variatie in omvang en andere kenmerken van lectoraten kan op basis van de gegevens die worden aangeleverd voor de onderzoekmonitor niets worden gezegd.

Figuur 1 Gemiddeld lectoraat in 2018



**Wat
wordt over
praktijkgericht
onderzoek
gezegd in
de nieuwe strategische
agenda hoger onderwijs**
van de van het Ministerie
Vereniging van OCW?
Hogescholen?

Beleidsmatige ontwikkelingen

Op landelijk niveau heeft het praktijkgericht onderzoek te maken met zowel interne – dat wil zeggen: binnen de Vereniging Hogescholen – als externe beleidsontwikkelingen, zoals de strategische agenda van het ministerie van OCW. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de belangrijkste interne en externe beleidsmatige ontwikkelingen.

3.1 Wie ontwikkelt beleid?

Op landelijk niveau hebben hogescholen zich verenigd in de Vereniging Hogescholen. De Vereniging kent een Dagelijks Bestuur dat bestaat uit de voorzitter van de Vereniging en 5 voorzitters van hogescholen. De Algemene Vergadering, waarin alle hogescholen via hun voorzitters zijn vertegenwoordigd, komt enkele keren per jaar bijeen. Daarnaast zijn er verschillende thematische bestuurscommissies die eveneens enkele keren per jaar bijeenkomen. Voor het praktijkgericht onderzoek is er de zogenaamde BCOZ, de bestuurscommissie onderzoek. Voorzitter van de BCOZ is de portefeuillehouder onderzoek uit het Dagelijks Bestuur.

Het bureau van de Vereniging ondersteunt bestuurders bij het ontwikkelen van gemeenschappelijk beleid, inclusief beleid ten aanzien van het praktijkgericht onderzoek. Voor praktijkgericht onderzoek doet het bureau van de Vereniging dit in samenwerking met onder meer het Hogescholen Onderzoek Netwerk (HON) en het Landelijk Netwerk Kwaliteitszorg Onderzoek (LNKO). In sommige gevallen zijn ook de sectorale adviescolleges actief betrokken bij beleidsontwikkelingen die relevant zijn voor het praktijkgericht onderzoek.

Het bureau van de Vereniging speelt verder een belangrijke rol in het overleg met het ministerie van OCW, de Kenniscoalitie (VSNU, KNAW, NWO, NFU, TO2, VNO-NCW en VH) en koepels van andere kennisinstellingen zoals de MBO Raad, VSNU en de 4TU.

3.2 Nieuwe strategische agenda's

In 2019 publiceerde de Vereniging Hogescholen *Professionals voor morgen*, de strategische agenda voor de periode 2019-2023. Het praktijkgericht onderzoek wordt daarin vooral genoemd in relatie tot maatschappelijke vraagstukken en in relatie tot de doorontwikkeling van het hoger beroepsonderwijs in het stelsel.



Veel kennis en energie in het netwerk Maaïke Smole, oprichter van het LNKO

Maaïke is al zo'n 14 jaar betrokken bij het praktijkgericht onderzoek aan de Hogeschool Utrecht. In 2013 kreeg zij voor het eerst heel nadrukkelijk te maken met de kwaliteitszorg: als operationeel programmamanager bij een kenniscentrum was zij verantwoordelijk voor de organisatie van de externe visitatie. Het werd een positieve eerste kennismaking: 'de goede samenwerking tussen allerlei diensten binnen de HU leidde tot een mooie visitatiedag, met nog mooiere uitkomsten'.

Inmiddels is zij verantwoordelijk voor het kwaliteitszorgbeleid voor al het onderzoek aan de HU. In eerste instantie samen met een collega, maar sinds diens vertrek anderhalf jaar geleden, staat zij er alleen voor. 'Ik merkte dat ik het miste om te kunnen sparren met een collega en ging op zoek naar collega's bij andere hogescholen'.

In de gesprekken met haar collega's bleek al snel dat op verschillende hogescholen heel vergelijkbare vragen, frustraties en wensen leven. Zo ontstond het idee om een netwerk op te richten. Via het HON ging Maaïke op zoek naar meer gelijkgestemden en niet lang daarna was het Landelijk Netwerk Kwaliteitszorg Onderzoek, kortweg LNKO, geboren.

'In maart 2019 vond de eerste bijeenkomst plaats. Daar waren toen 14 mensen bij aanwezig. Inmiddels zijn we al weer vier bijeenkomsten verder en kent het netwerk 29 leden, afkomstig van 22 verschillende hogescholen. Iedereen is enthousiast, mensen balen als ze niet bij een bijeenkomst kunnen zijn.'

Tijdens de bijeenkomsten staat steeds een ander onderwerp centraal, van wetenschappelijke integriteit tot indicatoren voor kwaliteit van praktijkgericht onderzoek. Voor 2020 staan onder andere onderwerpen als het vinden van geschikte kandidaten voor visitatiepanels en een reflectie op het huidige BKO op de agenda. Daarnaast zoeken leden elkaar regelmatig online op om te sparren over actuele zaken.

'Ik vind het heel mooi om te zien hoeveel kennis en energie er in het netwerk zit. En ook dat de Vereniging Hogescholen ons serieus neemt, onder meer door ons te betrekken bij de ontwikkeling van het nieuwe kader. We zijn pas net begonnen en hebben geen officiële status, maar de slagkracht is er niet minder om!'

Hogescholen geven daarbij aan te zullen inzetten op:

- Versterken van de verbinding tussen onderwijs en praktijkgericht onderzoek;
- Tegengaan versnippering en vergroten impact door te sturen op zwaartepuntvorming, onder andere met (meer) gezamenlijke Centres of Expertise;
- Versterken van netwerken, onder meer gericht op andere Nederlandse kennisinstellingen en op Europese netwerken.
- Verruimen van de onderzoekfinanciering;
- Ruimte creëren voor de ontwikkeling van *professional doctorate*-trajecten.

Ook het ministerie van OCW bracht in 2019 een nieuwe strategische agenda voor het hoger onderwijs uit: *Houdbaar voor de toekomst*. Ten aanzien van het praktijkgericht onderzoek worden hierin onder meer de volgende ambities genoemd:

- uitbouw van het praktijkgericht onderzoek;
- uitbreiding van de Centres of Expertise;
- een derde cyclus in het hbo.

Dit sluit aan bij de punten waarop hogescholen hebben aangegeven te zullen inzetten.

In 2019 hebben hogescholen ook meteen stappen gezet in het kader van de ambities voor het praktijkgericht onderzoek, waaronder het formuleren van een visie op de derde cyclus in het hbo en de aanstelling van een in Brussel gestationeerde medewerker door UAS-NL, een groep van hogescholen met Europese ambities.

3.3 Verkenning praktijkgericht onderzoek

In het kader van het in 2018 gesloten sectorakkoord voor het hbo, hebben het ministerie van OCW, de Vereniging Hogescholen en het Regieorgaan SIA een driedelige verkenning naar de toekomst van het praktijkgericht onderzoek aan hogescholen uitgevoerd. De uitkomsten zijn in 2019 gepubliceerd.

Het eerste deel van de verkenning betrof het in kaart brengen van de stand van zaken rond het praktijkgericht onderzoek aan hogescholen, met onder meer aandacht voor de geschiedenis, het stelsel, de aard van het onderzoek, omvang, impact, samenwerking en organisatie. Dit deel is uitgevoerd door adviesbureau Birch. Het resultaat is gepubliceerd in het rapport *De stand van Praktijkgericht Onderzoek in Nederland – De opkomst en positionering van praktijkgericht onderzoek*.

Het tweede deel betrof het opstellen van een toekomstbeeld voor het praktijkgericht onderzoek op basis van gesprekken met onder andere ministeries, onderzoekfinanciers en kennisinstellingen. Het resultaat is een toekomstbeeld waarin twee ambities centraal staan:

- volwaardige integratie in het regionale, nationale en internationale kennisecosysteem;
- duurzame en effectieve onderzoeksgroepen.



Frank van der Duijn Schouten is opgeleid als wiskundige aan de Vrije Universiteit Amsterdam en heeft ruime ervaring in het bestuur van instellingen van hoger onderwijs. Zo was hij rector van Tilburg University en van de Vrije Universiteit Amsterdam en decaan van drie faculteiten van de Erasmus Universiteit Rotterdam (Filosofie, Economie en Geschiedenis, Cultuur & Communicatie). Vaak maakte hij deel uit van visitatiecommissies die tot taak hadden de kwaliteitszorgsystemen van instellingen van hoger onderwijs

in Vlaanderen en Nederland te beoordelen. Hij was toezichthouder bij Fontys Hogescholen en maakt thans deel uit van de Raad van Toezicht van de Universiteit Utrecht.

Standaard 1 *De onderzoekseenheid heeft een relevant, ambitieus en uitdagend onderzoeksprofiel en een onderzoeksprogramma met bijbehorende doelen die zijn geoperationaliseerd in een aantal indicatoren.*

Continuïteit en samenhang

Een reflectie op standaard 1

In het BKO wordt van visitatiecommissies verwacht dat ze onder Standaard 1 nagaan of 'de onderzoekseenheid een relevant, ambitieus en uitdagend onderzoeksprofiel heeft en een onderzoeksprogramma met bijbehorende doelen die zijn geoperationaliseerd in een aantal indicatoren'.

Een voor deze standaard belangrijke voorvraag betreft de inrichting van de onderzoeksorganisatie binnen instellingen van hoger onderwijs. Wat is de span of control van de onderscheiden onderzoekseenheden en hoe kunnen belangrijke voorwaarden voor onderzoekskwaliteit, zoals continuïteit en interne coherentie, worden gerealiseerd en bevorderd?

Vaak ziet een visitatiecommissie bij de beoordeling van Standaard 1 van het BKO aanleiding om kritische opmerkingen te maken over het gebrek aan focus, samenhang en continuïteit van een onderzoekseenheid. Die kritische opmerkingen zijn vaak terecht. Zo komt het voor dat een te beoordelen eenheid weliswaar een verleden kent, maar dat na een aanstellingsperiode van zes jaar het contract met de lector blijkt te zijn beëindigd ('het contract liep nu eenmaal af'), waarna vervolgens een nieuwe lector werd aangesteld die feitelijk van scratch met een nieuw programma begint. Omdat het schier ondoenlijk is in een periode van zes jaar tot de verbeelding sprekende onderzoekprestaties te laten zien, laat staan een onderzoekreputatie op te bouwen, is de kwaliteitsvraag hier nadrukkelijk in het geding.

Ook krijgt een onderzoekseenheid nogal eens bij monde van de visitatiecommissie te horen dat meer focus in het onderzoeksprogramma wordt aanbevolen. Dat betreft vooral programma's in de humaniora en de maatschappijwetenschappen. In de medische en technische wetenschappen is het gemakkelijker grotere en meer samengestelde programma's te organiseren, die zich goed laten opdelen in kleinere onderzoekseenheden. De noodzakelijke beschikbaarheid van complexe en dure apparatuur is daar een extra stimulans om focus en continuïteit te bewaren. Omdat in de geesteswetenschappen en maatschappijwetenschappen het onderzoek meer individueel plaatsvindt, is het realiseren van focus en continuïteit daar veeleer een zaak van bewuste organisatorische sturing en beleid.

Een belangrijke vraag daarbij, die ik overigens in visitatierapporten niet vaak aan de orde gesteld zie, is hoe je op een enigszins objectieve manier bepaalt of er in een onderzoeksprogramma sprake is van een gezonde innerlijke samenhang. Een te scherpe (of smalle) focus kan leiden tot verstarring van het onderzoek, waardoor men te lang opgebouwde expertise blijft 'uitmelken', met afnemende relevantie. Daarom is het belangrijk om onderzoeksprogramma's vooral niet te smal en te kleinschalig in te richten. Maar hoe voorkom je aan de andere kant dat de scope te breed wordt en van intrinsieke samenhang eigenlijk geen sprake meer is?

Een handzame indicator om daarop een antwoord te geven is de rol die het 'onderzoekseminar' in de onderzoekseenheid speelt. Onderzoekseminars waarin onderzoekervaringen collegiaal en regelmatig met elkaar worden besproken zijn een uiterst effectief instrument om de kwaliteit van een onderzoeksprogramma te bewaken en te bevorderen. Daar spreken collega's elkaar aan op inhoud en kwaliteit. Ik durf de stelling aan dat waar niet over kwaliteit van onderzoek wordt gesproken, deze met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid ook niet aanwezig is. Een onderzoekseminar biedt ook een goede graadmeter hoe het gesteld is met de intrinsieke samenhang van een onderzoekseenheid. Als leden van een onderzoeksgroep moeilijk te motiveren zijn om de seminars van hun onderzoekseenheid bij te wonen of deze bijeenkomsten als een verplichting uitzitten, dan is dat een heldere indicatie dat de scope van de onderzoekseenheid waarschijnlijk te breed is. Als echter die intrinsieke motivatie en interesse wel wordt opgebracht en men bereid is een vast moment in de week hiervoor vrij te houden, kan juist een breder samengestelde onderzoekseenheid een belangrijke inspiratiebron zijn voor het opdoen van ideeën die in een smaller verband geen kans krijgen.

Ik durf de stelling aan dat waar niet over kwaliteit van onderzoek wordt gesproken, deze met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid ook niet aanwezig is.

Het derde deel betrof het onderzoeken van mogelijkheden voor versnelling van de overgang van de huidige situatie naar de geambieerde situatie. Als uitgangspunten voor het realiseren van versnelling worden genoemd:

- maatschappelijke impact verder vergroten;
- processen en systemen binnen de hogescholen en in het stelsel inrichten op duurzaamheid en effectiviteit.

Alle uitkomsten zijn gepubliceerd op de website van de Vereniging Hogescholen en zijn onder meer meegenomen in de ontwikkeling van de hiervoor genoemde strategische agenda hoger onderwijs van OCW.

3.4 Derde cyclus

In 2019 heeft een aantal – deels parallelle – ontwikkelingen plaatsgevonden die er uiteindelijk toe hebben geleid dat ontwikkeling van een derde cyclus in het hbo in de strategische agenda hoger onderwijs van OCW is opgenomen.

Zo presenteerde een werkgroep van de Vereniging Hogescholen begin 2019 de in de Wetenschapsbrief van januari 2019 aangekondigde visie voor een nieuw te ontwikkelen derde cyclus voor het creatieve domein. Kernpunten in die visie zijn:

- Een derde cyclus betreft onderzoek in de kunsten en niet over of naar de kunsten.
- De eigen aard van het onderzoek in de kunsten (en breder, in het hele hbo) dient te worden geëxpliciteerd. De sterke verbinding van onderzoek met de beroepspraktijk staat voorop.
- De kwaliteit moeten buiten kijf staan en de kwaliteitszorg, zoals met een peer systeem, moet gedegen geprotocolleerd zijn. In het Brancheprotocol Kwaliteitszorg Onderzoek (BKO) voor hogescholen is het nodig om apart aandacht te besteden aan de beoordeling van het onderzoek in de creatieve sector omdat dat onderzoek een aantal bijzondere kenmerken heeft die niet of in mindere mate gelden voor ander onderzoek.
- De graad die wordt verleend hoeft niet per se een doctorsgraad te zijn, maar bijvoorbeeld de titel *Creator Doctus (CrD)* of het in het buitenland wel gebruikte *doctorate in the arts*.
- Een kritische massa bij kennis en kunde is nodig. Voorstel is daarom om te beginnen met een samenwerking in een gezamenlijke *graduate* school.

Ook stelde een groep hogescholen een gezamenlijk *position paper* op, waarin zij zich ten doel stellen een eigen derde cyclus te realiseren in het hbo. De ondertekenaars achten een derde cyclus in het hbo van betekenis voor:

- de kennisontwikkeling in samenwerking met de beroepspraktijk en voor de maatschappij;
- de positionering van het hbo in de internationale kennisinfrastructuur;
- een doorlopende leerlijn van beroepskolom c.q. beroepscontext;
- docentprofessionalisering en het leven lang ontwikkelen vraagstuk.

De derde cyclus kwam ook aan bod in het overleg tussen de VSNU en Vereniging Hogescholen over de doorontwikkeling van het binaire stelsel. Dit overleg heeft uiteindelijk geleid tot een gemeenschappelijk *position paper*. Daarin wordt de meerwaarde van een eigen derde cyclus voor hogescholen, met een eigen signatuur benoemd.

De mogelijkheid tot het ontwikkelen van een derde cyclus in het hbo is uiteindelijk opgenomen in de strategische agenda Hoger onderwijs en onderzoek van OCW:

Derde cyclus

Een eigenstandige derde cyclus binnen het hbo geeft een impuls aan de verdere ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek en vergroot zo de meerwaarde van dit type onderzoek voor de maatschappij. Een derde cyclus in het hbo moet een aanvulling zijn op het bestaande assortiment in het hoger onderwijs en zo meer perspectief bieden aan studenten met interesse in praktijkgericht onderzoek. Met een derde cyclus kunnen hogescholen hun eigen praktijkgerichte onderzoekstraditie verder uitbouwen en het zorgt voor een aantrekkelijk loopbaanperspectief voor docenten. Een derde cyclus versterkt bovendien de positionering van praktijkgericht onderzoek in het kennisecosysteem.

De VH en de VSNU zijn het erover eens dat een derde cyclus in het hbo, wanneer deze voldoet aan een aantal randvoorwaarden, een waardevolle toevoeging aan het huidige stelsel van hoger onderwijs is. Als randvoorwaarde hiervoor noemen de partijen dat de invulling van de derde cyclus in het hbo anders is dan de promotie in het wo en dat er een onderscheidende titel gehanteerd wordt, zoals een professional doctorate. Ook moeten deze trajecten een duidelijk antwoord geven op een (toegepaste) vraag vanuit het bedrijfsleven of de bredere samenleving, moet de kwaliteit geborgd zijn en zou de bekostiging niet ten koste mogen gaan van de bestaande onderwijs- en onderzoeksbudgetten (VSNU & VH, 2019). Gezien de meerwaarde die een derde cyclus kan bieden voor het praktijkgericht onderzoek, wordt dit initiatief gesteund. OCW vraagt daarom de hbo-sector om, in lijn met het bovenstaande, een voorstel te doen voor de vormgeving van een derde cyclus. Hiermee kan vervolgens in specifieke sectoren ervaring worden opgedaan, bijvoorbeeld in pilots. De hogescholen zullen dit doen in overleg met de universiteiten en met inachtneming van bovengenoemde randvoorwaarden.

(Houdbaar voor de toekomst (2019), pagina 88-89)

3.5 Doorontwikkeling Centres of Expertise

Onder voorzitterschap van Claudia Reiner is begin 2019 een commissie samengesteld die heeft gewerkt aan een advies ten aanzien van de doorontwikkeling van CoE's: *Centres of Expertise: groeibriljant voor excellente samenwerking in het hbo – In allianties werken aan maatschappelijke impact voor de toekomst*. Het advies is tijdens de Algemene Vergadering van oktober 2019 aangeboden aan de Vereniging Hogescholen.

Winnaars Deltapremie 2019



*Deltapremie winnaar **Anneloes van Staa** ontving de premie voor haar onderzoek naar transities in zorg. De jury sprak onder meer waardering uit voor haar succesvolle aanpak om de juiste kennis op de juiste plek te krijgen, zowel in het onderwijs, als in de wetenschap als in de praktijk.*

Van Staa over haar onderzoek:

'Het onderzoeksprogramma *Op Eigen Benen* heeft als doel de zorg voor jongeren met chronische aandoeningen beter te laten aansluiten op hun behoeftes en noden. Het gaat daarbij over de transitie naar volwassen worden en naar de zorg voor volwassenen. Wat willen en kunnen jongeren zelf? Hoe gaat het met ze in hun dagelijks leven? Hoe kunnen we transitiezorg op de kaart zetten? Naast onderzoek besteden we ook veel aandacht aan lobby en praktijkverbetering, samen met professionals en jongeren. De kroon op mijn werk is dat er nu eindelijk gewerkt wordt aan een nationale kwaliteitsstandaard voor transitiezorg.'

'Opvallend genoeg zijn wij de enige onderzoeksgroep in Nederland die dit thema behandelt. Voor dit soort typische praktijkproblemen is in de academie weinig belangstelling; bovendien gaat het niet om ziekte specifieke problemen zoals in medisch onderzoek, maar juist om generieke thema's.'

'Het lijkt misschien een niche-onderwerp maar in Nederland zijn er meer dan een miljoen kinderen en jongeren die opgroeien met een chronisch gezondheidsprobleem. Hun uitdagingen blijven vaak onbelicht omdat de algemene gedachte is dat kinderen gezond zijn en zelf willen ze ook niet anders dan anderen zijn. Jongeren zijn een vergeten doelgroep in de zorg, vergeleken met ouderen en mensen met dementie blijft de aandacht achter, terwijl ze hun hele leven nog voor zich hebben.'

'Waar ik trots op ben, is dat ons onderzoek echt voortkomt uit problemen die men dagelijks ervaart. Wat betekent dit voor de jongeren zelf, hoe kunnen we hen beter ondersteunen en hun eigen regie versterken? Mijn onderzoek gaat trouwens niet alleen over jongeren, maar strekt zich de laatste jaren ook uit naar ondersteuning van zelfmanagement van patiënten door verpleegkundigen. In Vitale Delta werken we ook aan het bevorderen van de vitaliteit van studenten en zorgprofessionals zelf.'

Over de toekomst van het praktijkgericht onderzoek zegt zij:

'De grote uitdaging is om de standaard neer te zetten dat lectoren de opdracht hebben onderwijs, wetenschap én praktijk te verbinden. Ik zie nog steeds dat lectoren het onderwijs in worden getrokken of alleen met de praktijk bezig zijn en niet publiceren. Maar wij moeten op alle drie de borden tegelijk kunnen schaken. Dat is ingewikkeld en vraagt veel van ons, maar dit is wel de weg.'



*Deltapremie winnaar **Mark Mobach** ontving de premie voor zijn onderzoek naar 'Gezonde Gebouwen': gebouwen en organisaties die gezondheid en welzijn van de gebruikers bevorderen. De jury sprak onder meer waardering uit voor zijn multidisciplinaire aanpak, de manier waarop hij verschillende typen praktijkpartners aan zich weet te binden en zijn vertaling van onderzoeksresultaten naar onderwijs en wetenschappelijke publicaties.*

Mobach over zijn onderzoek:

'Met ons onderzoek willen we organisaties beter laten functioneren. Dat doen we door – samen met onze studenten en docent-onderzoekers – betere gebouwen en dienstverlening te bedenken. Betere kolfkamers, betere ruimte en dienstverlening om afscheid te nemen van geliefden in een ziekenhuis of om chemotherapie te ondergaan en betere gebouwen voor dementerenden. Maar ook voor medewerkers in bijvoorbeeld kantoren, gevangenissen en onderwijsinstellingen.'

Het meest trots is hij op de inclusiviteit van het onderwerp. 'Facilitymanagement is van en voor iedereen. Het vakgebied is nog jong en daarmee relatief onbekend, maar als je het uitlegt herkent iedereen het: gebouwen, events, catering, schoonmaak, beveiliging, noem maar op. Iedereen komt ermee in aanraking. Het is echt overal. Van paleis tot gevangenis; van kantoor tot ziekenhuis en treinstation. Daardoor is de impact van ons werkveld – en daarmee van ons onderzoek – ook enorm groot.'

Voor de toekomst hoopt hij het vakgebied verder te ontwikkelen. 'Door meer te leren en door nog integraler te werk te gaan, zodat we het als samenleving vanzelfsprekend gaan vinden dat gebouwen en voorzieningen passen bij de behoeften van mensen.'

Over het belang van praktijkgericht onderzoek zegt hij:

'Het onderzoek zorgt er voor dat studenten en docenten zich samen met het werkveld kunnen ontwikkelen. Dat we samen kennis ontwikkelen en met elkaar delen, zodat de beroepspraktijk beter functioneert, de docent professionaliseert en de student beter is voorbereid op het werk in de praktijk.'

In een interview met vakblad TH&MA Hoger Onderwijs geven beide prijswinnaars hun mening over de randvoorwaarden voor succesvol praktijkgericht onderzoek. Dit artikel is te downloaden op de website van de Deltapremie.

Bron: Deltapremie.nl

De commissie benoemt in haar advies het belang van de CoE's voor het aanpakken van voor maatschappelijke opgaven, voor onderwijsvernieuwing en voor de verbinding van 'buiten' naar 'binnen'. Verder doet zij aanbevelingen die CoE's kunnen helpen in hun verdere positionering en het creëren van meer impact. Tevens biedt de commissie een concreet handelingsperspectief aan de hand van een set vereisten voor het predicaat Centre of Expertise en een set spelregels voor een optimaal samenspel mét en tussen de CoE's.

3.6 Andere mijlpalen

3.6.1 Uitreiking eerste Deltapremies

In 2018 kondigden de Vereniging Hogescholen en Regieorgaan SIA een nieuwe prijs voor lectoren van hogescholen aan: de Deltapremie. De premie bedraagt € 500.000 en heeft als doel de zichtbaarheid en de maatschappelijke relevantie van praktijkgericht onderzoek te vergroten. De Deltapremie stimuleert lectoren om zich te ontwikkelen tot ambassadeurs van het praktijkgericht onderzoek in de samenleving, het onderwijs en het onderzoeksdomein.

In november 2019 reikte Minister van Engelshoven de eerste Deltapremies uit aan lectoren Anne Loes van Staa en Mark Mobach. Van Staa ontving de premie voor haar onderzoek naar transities in zorg, dat zich richt op drie subthema's: transities in zorg bij jongeren met chronische aandoeningen; ondersteuning van eigen regie en zelfmanagement van patiënten door zorgprofessionals; en het bevorderen van de vitaliteit en gezondheid van burgers en professionals. Mobach ontving de premie voor zijn onderzoek naar 'Gezonde Gebouwen': gebouwen en organisaties die gezondheid en welzijn van de gebruikers bevorderen.

3.6.2 Kennis en Innovatie Convenant

Het kabinet heeft in haar missiegedreven innovatiebeleid zes missies beschreven op het gebied van de energietransitie & duurzaamheid, landbouw, voedsel & water, gezondheid & zorg, veiligheid, sleuteltechnologieën en ten slotte maatschappelijk verdienvermogen.

In november 2019 werd het Kennis en Innovatie Convenant (KIC) vastgesteld. Aan het KIC doen meer dan 2.000 partijen mee, waaronder de Vereniging Hogescholen en Regieorgaan SIA. Met hun deelname zeggen zij toe een deel van hun onderzoek-instrumentarium in te zetten ten behoeve van de ontwikkelde kennis- en innovatieagenda's voor het missiegedreven innovatiebeleid.

Hogescholen investeren via hun Centres of Expertise 32 miljoen euro. Daarnaast investeert Regieorgaan SIA jaarlijks 18 miljoen euro. Regieorgaan SIA zet vooral in op het versterken van de onderzoeksgroepen van hogescholen. Dat gebeurt met bestaande instrumenten, waaronder SPRONG (financiering voor langlopend onderzoek). Daarnaast gaat Regieorgaan SIA een nieuw instrument ontwikkelen, de innovatietrainee, waarmee het mkb technisch talent kan binnenhalen, dat onder begeleiding van een lector onderzoek doet.

3.6.3 Nationaal Platform Praktijkgericht onderzoek

Om de resultaten van praktijkgericht onderzoek beter zichtbaar en toegankelijk te maken, zijn tien hogescholen in samenwerking met de Vereniging Hogescholen, Regieorgaan SIA en SURF gestart met een digitaal platform. In het platform worden de HBO Kennisbank, POdium, SIA projectenbank en de Atlas voor Praktijkgericht onderzoek samengevoegd. Het platform bevat niet alleen publicaties in de volle breedte, maar geeft ook inzage in het onderzoeksproces, de partners en de samenwerkingsverbanden.

3.6.4 Randvoorwaarden praktijkgericht onderzoek

In 2018 heeft de Vereniging Hogescholen de nieuwe gedragscode wetenschappelijke integriteit mede ondertekend. In 2019 is in verschillende werkgroepen binnen de Vereniging gewerkt aan het uitwerken van de zorgplichten die met deze gedragscode samenhangen. Zo is er een Handreiking ethische toetsing en een Model klachtenafhandeling ontwikkeld.

Ook heeft een werkgroep van de Vereniging Hogescholen in het kader van de positionering en herkenbaarheid van praktijkgericht onderzoek een raamwerk voor harmonisatie voorgesteld met eenduidige functiebenamingen (in het Nederlands en Engels). Dit kader is met name te gebruiken voor de functie van de lector en diverse onderzoek gerelateerde functies en een aangescherpt profiel van de lector.



Tijd voor een volgende stap Daan Andriessen lector Methodologie van Praktijkgericht onderzoek

Dr. Daan Andriessen behaalde in 1990 zijn master politicologie aan de Vrije Universiteit. Daarna werkte hij ruim tien jaar als adviseur bij KPMG. In 2003 promoveerde hij aan de Universiteit Nijenrode op onderzoek naar kennis als productiemiddel en werd hij lector Intellectual Capital aan de Hogeschool InHolland. Bij InHolland deed hij onderzoek naar onderzoek in het hbo, toen nog een nieuw verschijnsel.

Sinds 2013 is hij lector Methodologie van Praktijkgericht Onderzoek aan de Hogeschool Utrecht. Bij de HU houdt hij zich samen met de twaalf onderzoekers van zijn lectoraat bezig met (onderzoek naar) de professionalisering van het praktijkgericht onderzoek in het hbo en van het onderwijs in onderzoekend vermogen.

Als student was Daan Andriessen al geïnteresseerd in de combinatie van onderzoek en praktijk. Inmiddels doet hij al weer zeventien jaar onderzoek naar praktijkgericht onderzoek en vertelt hij enthousiast over zijn bevindingen.

Verschillende fases

Als lector van het eerste uur heeft hij de ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek⁷ uit eerste hand meegekregen. 'De eerste fase was die van het pionieren, van duizend bloemen bloeien,' herinnert hij zich. 'Daarna volgde een fase van standaardisatie.'

Andriessen speelde zelf een belangrijke rol bij die standaardisatie, onder meer door zijn betrokkenheid bij de totstandkoming van de gedragscode voor praktijkgericht onderzoek in het hbo (2010). In 2014 publiceerde hij de openbare les *Praktisch relevant én methodisch grondig? Dimensies van onderzoek in het hbo* – een toelichting op het hoe en waarom van praktijkgericht onderzoek.

Inmiddels is het praktijkgericht onderzoek al weer in een volgende fase beland. 'Hogescholen zijn nu heel erg gericht op profilering en kiezen bewust voor een specifieke richting van hun onderzoek. Bovendien wordt hbo-breed hard gewerkt aan het op de kaart zetten van het praktijkgericht onderzoek, zowel nationaal als internationaal. Nu is ook het moment om een volgende stap te zetten en de samenwerking met universiteiten uit te bouwen.'

Wat Andriessen betreft hoort de ontwikkeling van *professional doctorates* (PD's) hier helemaal bij. Hoe precies, daar kunnen hogescholen zelf een keuze in maken. 'Er zijn twee typen PD's denkbaar: PD's waarbij onderzoekers in én met de praktijk probleemoplossend

7 Voor wie alles wil weten over de ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek in Nederland heeft Andriessen een aanrader: het proefschrift van Kees van Gageldonk uit 2017 *Op zoek naar onderzoek: de totstandkoming van de onderzoekfunctie in het hoger beroepsonderwijs*.

onderzoek doen; en PD's als opleiding tot innovator, waar een onderzoeker leert grondig te reflecteren op een groot project in een lokale context. Beide varianten passen goed binnen de internationale eisen voor niveau 8, doctoraten.'

Nieuwe kijk op kwaliteitsstandaarden

Volgens Andriessen vraagt deze nieuwe fase ook om een nieuwe kijk op kwaliteitsstandaarden. Hij doelt dan met name op standaard 3, die gaat over de kwaliteit van het onderzoek en standaard 4, die gaat over de kwaliteit van de onderzoeksgroep door te kijken naar de doorwerking die de groep realiseert.

Het valt Andriessen op dat er in het hbo nog altijd een discussie wordt gevoerd over welke onderzoekstandaarden zouden moeten gelden per vakgebied. 'Een discussie die je aan universiteiten nooit hoort.' Volgens Andriessen is die discussie ook niet nodig. 'Iedere wetenschappelijke stroming kent eigen, breed erkende criteria voor goed onderzoek. Onderzoek binnen één vakgebied kan vanuit meerdere wetenschappelijke stromingen worden ingestoken, waarbij dan steeds de bijbehorende standaarden gelden.'

Zo kan er voor onderzoek in de zorg worden gekozen voor een empirische insteek, bijvoorbeeld in de vorm van zogeheten *randomized controlled trials*, waarbij op basis van gemiddelden wordt bepaald wat het effect van een actie is. Maar er kan ook worden gekozen voor een pragmatische insteek, bijvoorbeeld in de vorm van zogeheten ontwerponderzoek, waarbij een onderzoeker/zorgverlener al handelend waarneemt wat het effect van een interventie is en deze op basis daarvan bijstelt. In het eerste geval wordt ook wel gesproken over *science of the average*, in het tweede over *science of the particular*. Beide dienen een eigen doel en worden in de wetenschappelijke wereld naast elkaar erkend.

Voor wat betreft de kwaliteit van de onderzoeksgroep, gemeten aan de hand van de gerealiseerde doorwerking, constateert Andriessen dat hogescholen het erg goed doen. Maar ook dat er nog altijd een neiging is om dit vooral kwantitatief aan te tonen, terwijl een meer kwalitatieve insteek volgens Andriessen veel beter inzicht geeft. 'Beter niet focussen op zoveel mogelijk publicaties, betrokken bedrijven of studenten om aan te tonen dat de doorwerking groot is, maar narratieven waaruit blijkt hoe impact wordt gerealiseerd, eventueel ondersteund door cijfermateriaal. Iets wat bij onderzoeksvisitaties aan universiteiten ook steeds vaker gebeurt.'

Friendly reviews

Tot slot raadt Andriessen onderzoekers van harte aan om vaker onderlinge reviews te doen, zoals die ook werden gedaan in de tijd van het Forum voor Praktijkgericht onderzoek. 'Ik ben mij ervan bewust dat veel onderzoekers het erg druk hebben en graag zoveel mogelijk tijd aan hun onderzoek besteden, maar *friendly reviews* zijn een leerzame en tegelijkertijd leuke manier om dat eigen onderzoek juist verder te verbeteren.'



Jos Willems werkte bij het IOWO op het terrein van onderwijsvernieuwing en kwaliteitszorg en was daarvan ook directeur. Van 2002 tot 2010 was hij lid van het college van bestuur van Zuyd Hogeschool, met als portefeuilles onderwijs, onderzoek, studentzaken en kwaliteitszorg. Hij is voorzitter en lid geweest van visitatiecommissies en panels voor instellingstoetsen kwaliteitszorg in Nederland en de accreditatie van opleidingen in Nederland en Vlaanderen.

Standaard 3 *Het onderzoek van de onderzoekseenheid voldoet aan de standaarden die in het vakgebied gelden voor het doen van onderzoek.*

NB de Commissie Pijlman heeft in 2017 geconstateerd dat er behoefte is aan een nadere invulling van standaard 3 en geeft hiervoor in haar advies Kwaliteit van Praktijkgericht Onderzoek en het Lectoraat een handreiking.

Per vakgebied afspraken maken Een reflectie op standaard 3

In de afgelopen jaren is de kwaliteit van het onderzoeksproces (standaard 3) nooit als onvoldoende beoordeeld. Opvallend is wel dat de beoordelingen bijna altijd gebaseerd zijn op indirecte kwaliteitsindicatoren als gepromoveerd zijn van de onderzoekers, adequate begeleiding van studenten door lectoren en interdisciplinair samengestelde teams. En natuurlijk vormt ook de beoordeling van publicaties en werkstukken een belangrijk aspect van de bewijsvoering voor voldoende, goede of zelfs excellente kwaliteit. Toch is een belangrijke indicator van de kwaliteit van het onderzoeksproces gelegen in de standaard die een onderzoeksgroep als basis hanteert voor zijn onderzoeken. De commissie Pijlman (2016), die een nadere uitwerking geeft van deze standaard, zegt daarover het volgende (p.10):

‘Voorop staat dat praktijkgericht onderzoek praktisch relevant, methodisch grondig en ethisch verantwoord is. De onderzoekseenheid beschikt over expliciete inhoudelijke kwaliteitscriteria voor het voorbereiden, uitvoeren en het evalueren van praktijkgerichte onderzoeken (cursief van mij). Het onderzoek is/wordt uitgevoerd volgens de methodologische regels, de onderzoeks- en beroepsethiek en de waarden die binnen het vakgebied en het onderzoeksdomein gelden.’

Het begrip ‘praktisch relevant’ is in alle visitatierapporten het duidelijkst. Telkens wordt gezien in hoeverre aan de onderzoeken een duidelijke vraag/probleem vanuit de beroepspraktijk of vanuit de maatschappij ten grondslag ligt en of het onderzoek daar daadwerkelijk een antwoord/oplossing voor tracht te vinden.

Ook het begrip 'ethisch verantwoord' is meestal goed geoperationaliseerd door een ethische commissie die de onderzoeksvragen en –opzet toetst.

Het begrip 'methodisch grondig' is wellicht het moeilijkst te operationaliseren, hoewel het BKO vraagt om een geëxpliciteerde standaard waaraan de onderzoeksgroep zijn onderzoeken wil laten voldoen. Meestal wordt voor die geëxpliciteerde standaard verwezen naar De Gedragscode Praktijkgericht Onderzoek voor het hbo (2010) van het Forum voor Praktijkgericht Onderzoek. Soms ook wordt naar de commissie Pijlman verwezen met de termen 'praktisch relevant, methodisch grondig en ethisch verantwoord'. Zelden of nooit wordt een concrete invulling voor het desbetreffende vakgebied gevonden.

Het is voor elke onderzoeksgroep afzonderlijk ook erg gecompliceerd om zelf de regels te expliciteren waaraan het onderzoek in de desbetreffende onderzoeksgroep moet voldoen. Daarmee is deze standaard het moeilijkst te verantwoorden in de kwaliteitszorg en zijn die methodologische regels ook lastiger overdraagbaar aan studenten en nieuwelingen op onderzoeksgebied. Toch is er binnen een vakgebied over het algemeen wel een redelijke consensus over wat wel en niet methodologisch verantwoord is.

Het verdient daarom aanbeveling dat de lectoren per vakgebied samen afspreken welke onderzoekspraktijken methodologisch verantwoord zijn. Dat is in de technische vakgebieden anders dan in het sociale domein en in de paramedische vakgebieden en weer anders in bijvoorbeeld de kunsten. Het voordeel van deze afspraken is dat het begrip "methodologisch verantwoord" concreter ingevuld kan worden. Daarmee wordt zowel voor de onderzoekers als voor studenten duidelijker wat acceptabel is binnen het vakgebied.

Daarnaast verdient het aanbeveling als de visitaties van onderzoeksgroepen op eenzelfde vakgebied door één en dezelfde commissie zouden worden uitgevoerd. Deze commissie heeft dan enerzijds de mogelijkheid om samen met de lectoren op het desbetreffende vakgebied een kader te schetsen voor de kwaliteitsbeoordeling van de onderzoeksgroepen. Anderzijds kan deze commissie in de gesprekken met de verschillende onderzoeksgroepen ook dat kader nader ontwikkelen en zodoende het onderzoek van een verdere kwaliteitsimpuls voorzien.

Het begrip 'methodisch grondig' is wellicht het moeilijkst te operationaliseren.

**Hoe staat het
met de kwaliteit
van het
praktijkgericht
onderzoek?**

Kwaliteit van het praktijkgericht onderzoek

Het gezamenlijke kwaliteitskader voor het praktijkgericht onderzoek (het BKO) schrijft voor dat iedere onderzoekseenheid tenminste elke zes jaar moet worden geïnspecteerd door een externe visitatiecommissie. Dit hoofdstuk start met een korte toelichting op de samenstelling van visitatiecommissies, het visitatieproces, de onderzoekseenheid en de standaarden aan de hand waarvan het onderzoek wordt beoordeeld. Daarna volgt een overzicht van de beoordelingen van de visitatiecommissies zoals opgenomen in de visitatierapporten die in 2019 aan de Commissie Evaluatie Kwaliteit Onderzoek (CEKO) zijn voorgelegd.

4.1 De visitatiecommissie

Een visitatiecommissie bestaat gewoonlijk uit drie tot vier leden: een voorzitter en twee tot drie commissieleden. Hogescholen zijn zelf verantwoordelijk voor het selecteren van de leden van de visitatiecommissie.

Binnen de commissie dient expertise aanwezig te zijn vanuit relevante wetenschapsgebied(en), de beroepspraktijk en het onderwijs. Naast expertise is onafhankelijkheid een belangrijke vereiste voor commissieleden.

De commissie wordt ondersteund door een secretaris. De onafhankelijkheidseis geldt niet voor de secretaris. Voor de secretaris is vooral belangrijk dat deze deskundig is op het gebied van kwaliteitszorg en rapporteren.

Naast de meest voorkomende constructie met een commissie van drie tot vier leden die één specifieke eenheid bij één hogeschool visiteert, zijn ook andere constructies mogelijk. Bijvoorbeeld één en dezelfde commissie die meerdere, vergelijkbare eenheden bij verschillende hogescholen visiteert. De CEKO heeft hiervan nog geen voorbeelden gezien.

Een andere optie is een (veel grotere) commissie die alle eenheden binnen een hogeschool visiteert. In dat laatste geval doet de voorzitter alle visitaties en wordt deze steeds bijgestaan door dié leden van de commissie die voor een bepaalde eenheid relevante expertise hebben. In 2019 heeft de CEKO hiervan één voorbeeld gezien.

4.2 Het visitatieproces

Ten behoeve van de beoordeling door de visitatiecommissie wordt eerst een zelfevaluatie uitgevoerd door de betreffende onderzoekseenheid. In deze kritische reflectie wordt onder meer ingegaan op sterke en zwakke punten en verbetermaatregelen naar aanleiding van eerdere evaluaties.

De visitatiecommissie vormt zich op basis van deze zelfevaluatie / kritische reflectie en eventuele aanvullende stukken een beeld van de onderzoekseenheid en bereidt gesprekken met interne en externe betrokkenen voor. Deze gesprekken vinden plaats tijdens het (één- of tweedaagse) visitatiebezoek.

De secretaris van de commissie stelt een visitatierapport op, met daarin de oordelen van de commissie op de standaarden en een onderbouwing van hoe de commissie tot deze oordelen is gekomen, alsmede aanbevelingen voor verbetermaatregelen. De rapporten worden gepubliceerd op de CEKO-webpagina van de website van de Vereniging Hogescholen.

4.3 De onderzoekseenheid

Het BKO geeft geen exacte definitie van een onderzoekseenheid. Een onderzoekseenheid wordt globaal omschreven als een samenhangende groep onderzoekers die vanuit dezelfde missie hun onderzoek verrichten. Dit kunnen lectoraten zijn, als kleinste eenheid, maar ook onderzoeksgroepen of kenniscentra met twee of (veel) meer lectoraten. In de praktijk komen verschillende varianten voor.

4.4 Standaarden voor de beoordeling

Kern van de visitatie is de beoordeling van de kwaliteit aan de hand van vijf standaarden. De focus bij deze standaarden ligt op:

- 1 het onderzoeksprofiel en het onderzoeksprogramma;
- 2 de organisatie van de onderzoekseenheid;
- 3 de methodische kwaliteit van het onderzoek;
- 4 de resultaten en impact van het onderzoek;
- 5 de kwaliteitsborging.

Tabel 5 op pagina 47 bevat een overzicht van de standaarden. Een uitgebreide toelichting op de standaarden is te vinden in het BKO. Een digitale versie daarvan is te vinden op de website van de Vereniging Hogescholen.

Tabel 5 Kwaliteitsstandaarden volgens het Brancheprotocol Praktijkgericht Onderzoek 2016-2022

Standaard 1

De onderzoekseenheid heeft een relevant, ambitieus en uitdagend onderzoeksprofiel en een onderzoeksprogramma met bijbehorende doelen die zijn geoperationaliseerd in een aantal indicatoren.

Standaard 2

De wijze waarop de eenheid is georganiseerd, de inzet van mensen en middelen en de interne en externe samenwerkingsverbanden, netwerken en relaties maken de realisatie van het onderzoeksprofiel mogelijk

Standaard 3

Het onderzoek van de onderzoekseenheid voldoet aan de standaarden die in het vakgebied gelden voor het doen van onderzoek.

NB de Commissie Pijlman heeft in 2017 geconstateerd dat er behoefte is aan een nadere invulling van standaard 3 en geeft hiervoor in haar advies *Kwaliteit van Praktijkgericht Onderzoek en het Lectoraat* een handreiking.

Standaard 4

De onderzoekseenheid realiseert voldoende relevantie op het gebied van:

- de beroepspraktijk en de samenleving;
- onderwijs en professionalisering;
- kennisontwikkeling binnen het onderzoeksdomein.

Het onderzoek heeft in voldoende mate impact op de hiervoor omschreven gebieden.

Standaard 5

De onderzoekseenheid voert regelmatig en systematisch evaluaties uit van de onderzoeksprocessen en resultaten. Aan de uitkomsten daarvan verbindt de onderzoekseenheid waar nodig verbeteringen.



Sandra van Thiel is hoogleraar bestuurskunde en vice-decaan onderzoek van de Faculteit Managementwetenschappen aan de Radboud Universiteit te Nijmegen. Ze brengt verschillende expertise in binnen de CEKO: ze geeft les in onderzoeksmethoden en heeft persoonlijk ervaring met onderzoekvisitaties, zowel als lid van visitatiecommissies maar ook als directeur van een onderzoeksinstituut dat afgelopen jaar werd gevisiteerd.

Standaard 3 *De onderzoekseenheid realiseert voldoende relevantie op het gebied van:*
a) de beroepspraktijk en de samenleving; b) onderwijs en professionalisering;
c) kennisontwikkeling binnen het onderzoeksdomein.
Het onderzoek heeft in voldoende mate impact op de hiervoor omschreven gebieden.

Hoe meet je impact? Een reflectie op standaard 4

Van Thiel ziet belangrijke verschillen tussen het onderzoek aan hogescholen en universiteiten, en vindt dat die verschillen meer aandacht en waardering behoeven. 'Veel onderzoeksgroepen in het HBO willen zich meten langs maatstaven die in het wetenschappelijke onderzoek worden gehanteerd, maar dat is niet verstandig' is haar observatie na het lezen van diverse visitatierapporten. Het onderzoek aan een hogeschool is veel meer op de praktijk gericht. Het aantal publicaties in wetenschappelijke tijdschriften – die niet door mensen in de praktijk worden gelezen – is daarom geen geschikte maatstaf, en zeker niet als het de enige indicator is die wordt gehanteerd bij de beoordeling van de kwaliteit van het onderzoek.

Als het gaat om publicaties is het beter om naar vakpublicaties te kijken, zoals rapporten of bijdragen in vaktijdschriften of (sociale) media, maar ook presentaties, seminars en workshops kunnen heel goed worden gebruikt om de resultaten van onderzoek onder de aandacht te brengen. Nog belangrijker is echter om te meten of en hoe het onderzoek doorwerkt in de praktijk, de zogenoemde impact. Dat kan bijvoorbeeld door na te gaan wat er met een rapport wordt gedaan en of aanbevelingen worden opgevolgd. Dat kan zowel op papier gebeuren als door de stakeholders of opdrachtgevers te bevragen over wat ze met de resultaten hebben gedaan.

Dat laatste idee past bij een beweging die momenteel in de universiteiten worden gemaakt, met name als het gaat om de maatschappelijke impact van wetenschappelijk onderzoek te meten. 'In de universiteiten wordt kwaliteit veel belangrijker als maatstaf voor prestaties dan kwantiteit. In plaats van tabellen met productiegegevens moet nu worden gewerkt met zogenoemde *narratives*: verhalen en beschrijvingen, die de inhoud en betekenis weergeven van wat het onderzoek heeft opgeleverd.' Dat is even wennen voor de universiteiten die jarenlang hebben gewerkt met geavanceerde meetsystemen voor publicaties en personeelsbeoordelingen.

In de nieuwe beoordelingssystematiek voor onderzoek aan universiteiten (het standaard evaluatie protocol SEP) wordt het zaak om een paar goed gekozen voorbeelden uit te werken. In zo'n narrative moeten personen, projecten en (vak)-publicaties worden genoemd die gezamenlijk hebben bijgedragen aan de praktijk, blijkt uit bijvoorbeeld besluiten waarin de aangereikte kennis wordt genoemd en verwerkt, of testimonials van stakeholders en opdrachtgevers. Verder is het belangrijk om visitatiecommissies ook in contact te brengen met partijen die betrokken zijn bij zo'n narrative. 'Voor universiteiten is dit een nieuwe werkwijze, maar hogescholen hebben hier juist een voorsprong vanwege hun praktijkgerichte onderzoek.'

Het beoordelingskader onderzoek (BKO) stelt in standaard 4 dat het onderzoek aan hogescholen moet bijdragen aan (1) de praktijk, (2) de opleiding en (3) kennis. 'Het meten van publicaties als output is dus niet onbelangrijk, maar niet de voornaamste manier om de waarde van het onderzoek aan te tonen. Een paar goed gekozen narratives zijn een betere manier, en passender bij het karakter van het onderzoek aan hogescholen.' Visitatiecommissies kunnen op die manier goed inzicht krijgen in de kwaliteit en impact van het onderzoek.

Veel onderzoeksgroepen in het HBO willen zich meten langs maatstaven die in het wetenschappelijke onderzoek worden gehanteerd, maar dat is niet verstandig.

4.5 Beoordelingen per standaard

Tabel 6 bevat een overzicht van de door de visitatiecommissies gegeven oordelen op ieder van de vijf standaarden, alsmede het eindoordeel. Dit laatste voor zover dit expliciet is genoemd in het visitatierapport.

Het overzicht is gebaseerd op de inhoud van de visitatierapporten die zijn voorgelegd aan de CEKO in de periode januari 2019 tot en met december 2019. In totaal waren dit 24 rapporten afkomstig van 12 verschillende hogescholen. Eén van de rapporten is echter niet in behandeling genomen, omdat hierin te veel van de richtlijnen van het BKO was afgeweken. De hiernavolgende informatie is dus gebaseerd op 23 rapporten.

Tabel 6 Beoordelingen van visitatiecommissies op de vijf standaarden uit het BKO

	Standaard 1 Profiel	Standaard 2 Organisatie	Standaard 3 Kwaliteit	Standaard 4 Impact	Standaard 5 Kwaliteits- borging	Eindoordeel
Onvoldoende	2	0	0	0	1	0
Voldoende	10	12	7	3	21	5
Goed	9	10	15	20	nvt	5
Excellent	1	1	1	0	nvt	0
Geen oordeel	1	0	0	0	1	13

Opvallend is dat er net als in 2018 – toen het overigens ook om 23 rapporten ging – wederom geen onvoldoende beoordelingen zijn gegeven op de standaarden 3 en 4, die respectievelijk gaan over de kwaliteit van het onderzoek en over de resultaten en de impact (op de beroepspraktijk, het onderwijs en de kennisontwikkeling in het onderzoeksdomein). Eveneens net als vorig jaar, is slechts één eenheid met een onvoldoende beoordeeld op standaard 5, die over de kwaliteitsborging gaat. Het totaal aantal onvoldoendes bleef nagenoeg gelijk (drie⁸ dit jaar versus vier vorig jaar), verdeeld over drie onderzoekseenheden van twee hogescholen.

Over vrijwel de gehele linie is een verschuiving naar meer goede beoordelingen waar te nemen (54 maal dit jaar, tegenover 35 maal vorig jaar). De meeste goede beoordelingen zijn gegeven op de standaarden resultaten en impact van het onderzoek (20 maal) en methodische kwaliteit van het onderzoek (15 maal). Er zijn drie excellente beoordelingen gegeven, voor drie verschillende onderzoekseenheden van drie verschillende hogescholen.

8 Bij één onderzoekseenheid besloot de commissie zich te onthouden van een oordeel op de standaarden 1 en 5. Dit omdat de onderzoekseenheid dusdanig jong was dat de benodigde informatie voor deze standaarden niet beschikbaar was.

In de paragrafen hierna wordt kort ingegaan op ieder van de standaarden. Er wordt daarbij niet expliciet verwezen naar specifieke onderzoeksheden of hogescholen, omdat deze rapportage is bedoeld om een beeld te geven van (de kwaliteit van) praktijkgericht onderzoek sectorbreed en niet van de kwaliteit per individuele hogeschool, onderzoeksdiscipline of onderzoekseenheid.

4.5.1 *Standaard 1 Het onderzoeksprofiel en het onderzoeksprogramma*

Op deze standaard liepen de beoordelingen het sterkst uiteen: van excellent tot onvoldoende of geen oordeel omdat de onderzoekseenheid dusdanig jong was dat er nog geen duidelijk profiel of programma beschikbaar was.

Bij de excellente beoordeling was de visitatiecommissie onder de indruk vanwege het zeer goed aansluiten bij zowel strategische agenda van de eigen instelling, als bij de regionale MKB-agenda en die van andere stakeholders. De visitatiecommissie achtte onderzoeksprofiel, -programmering en -doelen weloverwogen, ambitieus en perfect samenhangend, en de uitvoering goed doordacht en gecontroleerd, met heldere prestatie indicatoren.

Daar waar de beoordelingen minder positief waren, werd vaak een te algemeen geformuleerd profiel en programma geconstateerd. Het creëren van meer focus en massa werd door meerdere visitatiecommissies geadviseerd.

4.5.2 *Standaard 2 De organisatie van de onderzoekseenheid*

Op deze standaard zijn alle eenheden met een voldoende of beter beoordeeld. Eén eenheid kreeg een excellente beoordeling, waarbij onder meer de keuze van de instelling voor een relatief grote eerste geldstroom en voor vaste, voldoende grote aanstellingen voor lectoren en andere (docent)onderzoekers een rol speelde.

Het omgekeerde, dat wil zeggen een (te) beperkte eerste geldstroom, tijdelijke aanstellingen voor lectoren en in omvang beperkte aanstellingen voor docent-onderzoekers, is bij diverse andere onderzoekseenheden juist als aandachtspunt genoemd. Meerdere visitatiecommissies benoemen dat in geval van docent-onderzoekers met een (te) kleine onderzoeksaanstelling (rond de 0,2 fte), het onderzoek te makkelijk in het gedrang komt, omdat onderwijstaken meestal prioriteit hebben.

Over het algemeen constateerden de visitatiecommissies dat onderzoekseenheden over voldoende grote, relevante netwerken beschikten. Goede regionale verankering werd regelmatig genoemd. Een aantal onderzoekseenheden kreeg het advies meer aandacht te besteden aan nationale en/of internationale netwerken. Samenwerking met de beroepspraktijk werd vaak erg goed bevonden, samenwerking met onderwijs werd enkele keren als verbeterpunt genoemd.

4.5.3 *Standaard 3 De methodische kwaliteit van het onderzoek*

Net als op standaard 2, is ook op deze standaard geen enkele onderzoekseenheid met een onvoldoende beoordeeld. Meer dan de helft van de eenheden (15 van de 23) kreeg een goed en één eenheid een excellent. De motivatie van de visitatiecommissie voor het kwaliteitsoordeel excellent:

‘Het onderzoeksdomein is gecompliceerd met zijn vele variabelen. De onderzoeksvragen vergen veelal experimentele en ontwerpgerichte aanpakken, waarbij de betrokkenheid van de werkveldprofessionals zo groot, belangrijk en intens is, dat onderzoekers stevig in hun schoenen moeten staan om de doelstellingen en voorwaarden van het onderzoek te kunnen verantwoorden. Dat lukt wonderbaarlijk goed. Praktische relevantie, methodische grondigheid en ethische verantwoording zijn altijd referentie.’

Meerdere malen werd geconstateerd dat de gedragscode voor onderzoek goed was neergedaald in de werkwijze van de eenheden. Als verbeterpunt werd bij verschillende eenheden genoemd het expliciteren van onderzoeksstandaarden. Ook het meer uitwisselen van kennis over verschillende methodologieën binnen een eenheid werd meerdere keren als aandachtspunt genoemd.

4.5.4 *Standaard 4 De resultaten en impact van het onderzoek*

Vrijwel alle onderzoekseenheden (20 van de 23) werden met een goed beoordeeld op deze standaard. Geen enkele eenheid kreeg een onvoldoende of excellent.

De onder standaard 2 reeds aangehaalde goede samenwerking met de beroepspraktijk levert een zeer positieve bijdrage aan de impact: vrijwel alle visitatiecommissies constateren dat er veel goede voorbeelden zijn van doorwerking van het onderzoek in de beroepspraktijk. Ook worden vele voorbeelden van goede samenwerking met het onderwijs genoemd, waarbij het vooral gaat om doorwerking in opleidingen die sterk samenhangen met het onderzoek, maar in sommige gevallen ook breder.

Ondanks de goede beoordelingen komen verschillende visitatiecommissies wel tot de conclusie dat de impact op kennisontwikkeling in het onderzoeksdomein soms wat beperkt is. Zij geven daar weliswaar vaak bij aan dit begrijpelijk is, vanwege de grote nadruk die er in het hbo ligt op doorwerking in onderwijs en beroepspraktijk, maar adviseren in meerdere gevallen (om te proberen) meer te publiceren in *peer reviewed journals*.

4.5.5 *Standaard 5 De kwaliteitsborging*

Op deze standaard oordeelt de visitatiecommissie enkel of de kwaliteitszorg voldoet of niet voldoet. Er is geen mogelijkheid om een goede of excellente beoordeling te geven.

Uit de argumentatie voor het gegeven kwaliteitsoordeel en de aanbevelingen valt echter wel af te leiden dat sommige onderzoekseenheden maar net voldoen en andere onderzoekseenheden hun kwaliteitsborging heel erg goed op orde hebben.

Bij één eenheid werd door de visitatiecommissie geconstateerd dat de kwaliteitsborging niet voldeed. Bij één andere eenheid heeft de visitatiecommissie zich onthouden van een oordeel, omdat de onderzoekseenheid dusdanig jong was dat er nog niet voldoende informatie was over toepassing van kwaliteitszorg.

In meerdere gevallen stelden visitatiecommissies vast dat evaluaties en benodigde verbeteracties niet werden vastgelegd, maar vonden de kwaliteitsborging over het geheel genomen wel voldoen. Bij een enkele onderzoekseenheid adviseert de visitatiecommissie juist weer om iets minder uitgebreide eisen te stellen aan de vastlegging.

Uit de visitatierapporten blijkt dat externe partijen over het algemeen goed worden betrokken bij de evaluatie van onderzoeksprojecten. Interne evaluatie behoeft bij verschillende onderzoekseenheden wel meer aandacht. Evenals de implementatie an verbeteracties en terugkoppeling daarover.

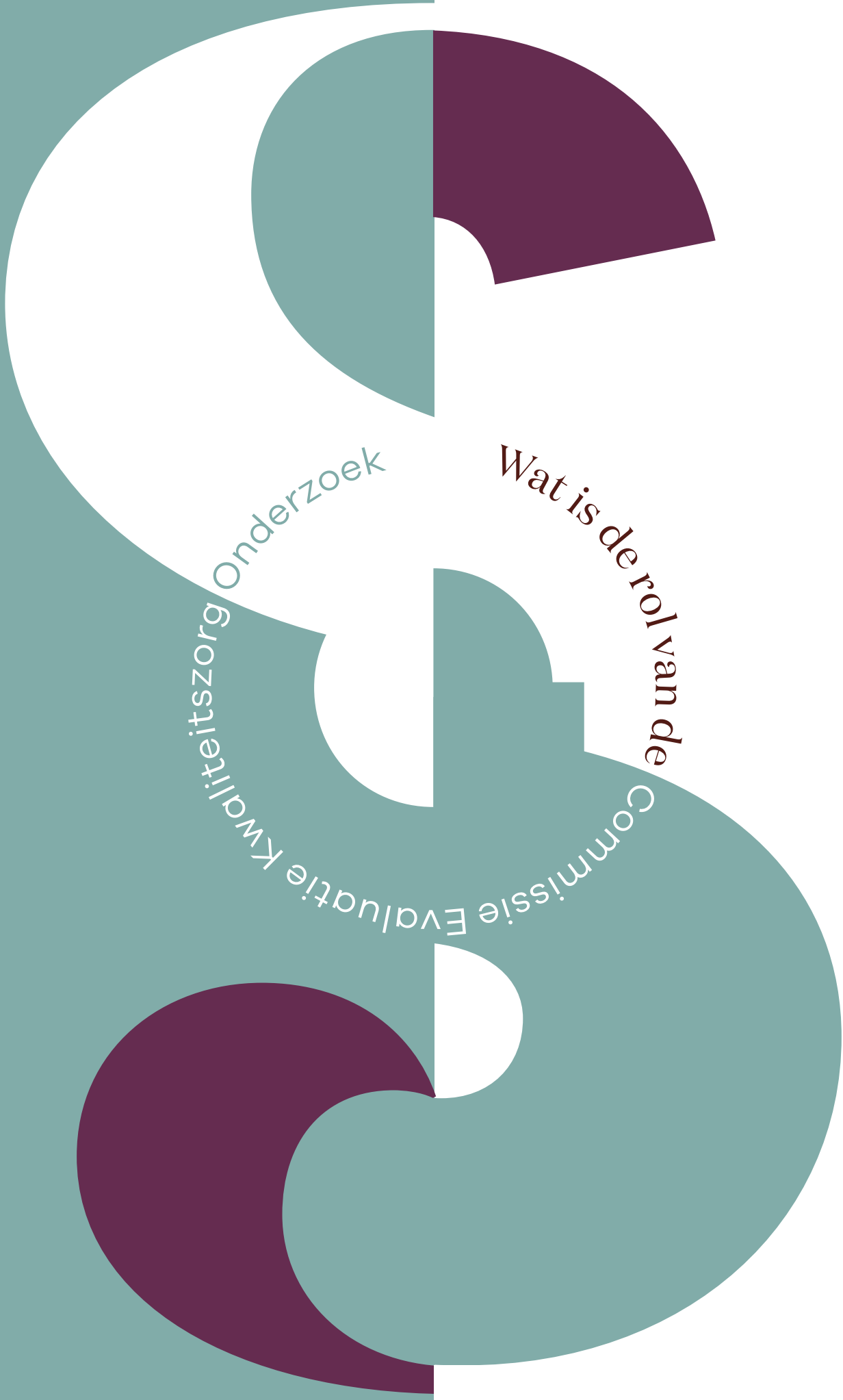
4.5.6 *Eindoordeel*

In het BKO wordt een gemotiveerd eindoordeel expliciet genoemd als onderdeel van de visitatie (paragraaf 3.1). Het eindoordeel zou een gemotiveerd en gewogen oordeel op basis van de oordelen van de afzonderlijke standaarden moeten zijn, met daarbij de voorwaarde dat een voldoende score op standaard drie vereist is om te komen tot een positief eindoordeel (paragraaf 3.6).

Desondanks bevat de meerderheid van de rapporten geen eindoordeel, net als vorig jaar overigens. Van de tien rapporten die wel een eindoordeel ontvingen, kreeg de ene helft een voldoende en de andere helft een goed.

Commissione di Valutazione della Qualità delle Cure e della Ricerca

Qual è il ruolo della



Kwaliteitszorg in het praktijkgericht onderzoek

Kwaliteitszorg in het algemeen is gericht op het continu handhaven en verhogen van de kwaliteit van een product of dienst, door middel van cyclisch evalueren en verbeteren. Beoordeling van de kwaliteitszorg is een standaard onderdeel van het visitatieproces. Op basis van de visitatierapporten en de bestuurlijke reacties daarop, houdt de CEKO toezicht op de uitvoering van het BKO, met als doel de kwaliteitszorg in het praktijkgericht onderzoek te verbeteren. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de bevindingen van de CEKO op basis van de in 2019 voorgelegde visitatierapporten en bestuurlijke reacties daarop.

5.1 Beoordeling van de beoordeling

De CEKO richt zich niet op het beoordelen van de kwaliteit van het onderzoek zelf, maar op de beoordeling van de kwaliteit het visitatierapport en de bestuurlijke reactie daarop. Bij de beoordeling kijkt de CEKO naar:

- 1 frequentie van visitaties;
- 2 samenstelling van visitatiecommissies (deskundigheid en onafhankelijkheid);
- 3 consistentie van de evaluatie, aanbevelingen, oordeel op de vijf standaarden en eindoordeel;
- 4 inhoudelijk oordeel per standaard en motivatie die tot het oordeel leidt, inclusief concrete voorbeelden van sterke / zwakke punten;
- 5 concrete aanbevelingen per standaard aan onderzoekseenheid en hogeschool;
- 6 inhoudelijk reactie op het rapport door het college van bestuur en andere bestuurlijk verantwoordelijken.

De CEKO koppelt haar bevindingen in algemene termen terug middels de jaarlijkse brancherapportage. De CEKO geeft in principe geen individuele terugkoppeling aan hogescholen of onderzoekseenheden. Alleen als de CEKO signaleert dat er bij een hogeschool structureel op een heel andere wijze wordt gevisiteerd dan is bedoeld in het BKO, gaat de CEKO in gesprek met die individuele hogeschool. Dit is in 2019 twee maal gebeurd.

5.2 Bevindingen van de CEKO

5.2.1 Beoordeling visitatierapporten en bestuurlijke reacties

Tabel 7 geeft een overzicht van de oordelen van de CEKO voor de 23 rapporten die in 2019 zijn getoetst. Daaruit blijkt dat 20 van de 23 (87%) rapporten het eindoordeel voldoende of goed hebben gekregen. Slechts drie rapporten (13%) kregen het eindoordeel onvoldoende. Dit is een verbetering ten opzichte van 2018, toen nog bijna een kwart (23%) van de visitatierapporten het eindoordeel onvoldoende kreeg.

Bij de beoordelingen op de specifieke criteria valt op dat:

- de kwaliteit van de aanbevelingen in 2019 geen enkele keer met een onvoldoende is beoordeeld;
- ook de reactie van de bestuurlijk verantwoordelijken in 2019 geen enkele keer met een onvoldoende is beoordeeld. Dit is een zeer grote verbetering ten opzichte van 2018, toen bijna de helft (46%) van de bestuurlijke reacties met een onvoldoende werd beoordeeld.

Tabel 7 Beoordelingen visitatierapporten en bestuurlijke reacties door de CEKO

	onvoldoende	voldoende	goed
Frequentie van visitaties	*	*	*
Onafhankelijkheid van de leden van de visitatiecommissies	5	8	10
Deskundigheid van de visitatiecommissies	4	7	12
Gemotiveerde kwaliteitsoordelen op de visitatiestandaarden	4	7	12
Consistentie tussen kwaliteitsoordelen en inhoud van het visitatierapport	4	6	13
Kwaliteit van aanbevelingen	0	10	13
Kwaliteit van de reacties op de aanbevelingen door onderzoekseenheid en College van bestuur	0	12	11
Eindoordeel	3	8	12

* Omdat er nog veel dynamiek is rondom de inrichting van onderzoekseenheden – veruit de meeste onderzoekseenheden zijn minder dan 6 jaar geleden gestart of ontstaan uit een nieuwe combinatie van eerder bestaande eenheden – kan de CEKO niet goed beoordelen of aan de eis van minimaal één visitatie per zes jaar is voldaan.

In de hiernavolgende paragrafen worden de bevindingen van de CEKO per criterium nader beschreven.

5.2.2 Frequentie van visitaties

Ook voor de in 2019 door de CEKO getoetste rapporten geldt dat de visitatie onder het BKO 2016-2022 voor veruit de meeste onderzoekseenheden de eerste is voor de eenheid in de huidige vorm. In een enkel geval wordt wel verwezen naar een vorige visitatie, maar is het voor de CEKO op basis van de aangeleverde stukken niet duidelijk of de eenheid sinds de vorige visitatie een andere vorm heeft gekregen. De CEKO onthoudt zich daarom van een oordeel over de frequentie.

Voor wat betreft de planning en realisatie van visitaties constateert de CEKO dat ook in 2019 minder visitatierapporten zijn ontvangen dan op basis van de visitatieplanning werd verwacht: in totaal werden 23 rapporten ontvangen, terwijl op basis van de visitatieplanning rond de 30 rapporten werden verwacht.

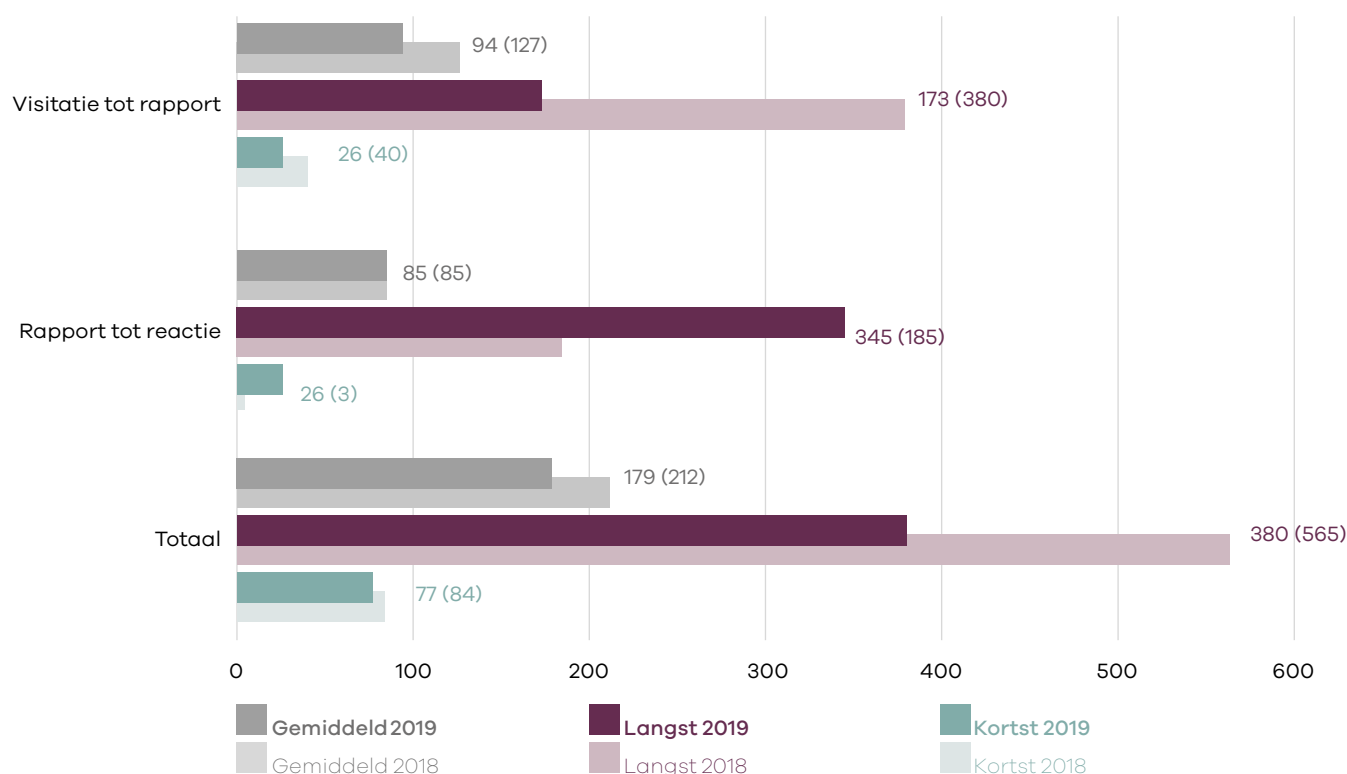
Op basis van de stand van zaken eind 2019 verwacht de CEKO dat het grotere aantal te beoordelen rapporten in de laatste jaren van het huidige BKO niet tot vertraging van de beoordeling hoeft te leiden. Echter, de ongebruikelijke omstandigheden begin 2020 – het grotendeels sluiten van hogescholen om de verspreiding van het Corona-virus te voorkomen – maken het aannemelijk dat een nog groter deel van de rapporten pas helemaal aan het einde van de looptijd van het huidige BKO wordt opgeleverd. Dit heeft mogelijk tot gevolg dat de CEKO niet alle rapporten kan beoordelen.

Dit heeft ook te maken met de doorlooptijden van visitatie tot aanleveren van het rapport en de bestuurlijke reactie bij de CEKO: gemiddeld zit er ongeveer een half jaar tussen het moment van visitatie en aanlevering, met uitschieters tot ruim een jaar.

De gemiddelde periode tussen visitatie en oplevering van het visitatierapport is net iets meer dan 3 maanden. De gemiddelde periode tussen oplevering van het visitatierapport en de bestuurlijke reactie is net iets minder dan 3 maanden. Daarbij dient te worden vermeld dat in het eerste geval de verdeling rondom het gemiddelde redelijk gelijk was, maar dat in het tweede geval enkele uitschieters naar boven het gemiddelde aanzienlijk hebben verhoogd: bij 20 van de 23 rapporten was er (ruim) binnen 3 maanden een bestuurlijke reactie.

Figuur 2 geeft een overzicht van de gemiddelde, langste en kortste doorlooptijden voor de rapporten die in 2019 zijn aangeleverd ten opzichte van die van de rapporten die in 2018 zijn aangeleverd. De periode tussen de bestuurlijke reactie en aanlevering bij de CEKO is in dit overzicht niet meegenomen, omdat dit nooit meer is dan enkele dagen.

Figuur 2 Doorlooptijden in dagen: van visitatie tot oplevering van het visitatierapport en de daaropvolgende bestuurlijke reactie



5.2.3 Onafhankelijkheid leden visitatiecommissie

Sinds 2019 geeft de CEKO aparte beoordelingen ten aanzien van de afhankelijkheid en deskundigheid van de leden van de visitatiecommissie. Dit om beter zichtbaar te maken waar eventuele onvoldoendes vandaan komen. Immers, een onvoldoende vanwege (schijn van) afhankelijkheid betekent niet dat een visitatiecommissie niet deskundig zou zijn en ook niet dat de kwaliteit van een visitatierapport daardoor onvoldoende is.

De CEKO hanteert voor de beoordeling van de onafhankelijkheid van de leden van de visitatiecommissies dezelfde uitgangspunten als die welke de NVAO hanteert voor de leden van onderwijsvisitatiecommissies.

Dit betekent dat de leden:

- ten minste vijf jaar geen directe of indirecte banden hebben gehad met de instelling of opleiding die zij beoordelen, die kunnen leiden tot een conflict of interest of de schijn daarvan;
- niet in dienst zijn van of zakelijke belangen hebben in de organisatie die, al dan niet in opdracht van een instelling, de beoordeling organiseert;
- ten minste vijf jaar geen advieswerk hebben verricht ten behoeve van de te beoordelen opleiding of in een ander verband binnen de instelling, waarvan het resultaat onderwerp van de beoordeling kan zijn.

Daarnaast dienen de leden een onafhankelijkheidsverklaring te tekenen en dient deze verklaring beschikbaar te worden gesteld aan de CEKO⁹.

In eerdere jaren heeft de CEKO enkele keren geconstateerd dat een voorzitter in dienst was van een commerciële toetsingsorganisatie die ook de secretaris leverde, wat zij – in lijn met het tweede uitgangspunt – onwenselijk acht. Ook in 2019 heeft de CEKO meerdere keren deze (schijn van) afhankelijkheid geconstateerd.

5.2.4 Deskundigheid van de visitatiecommissie

Op basis van de aangeleverde CV's toetst de CEKO of de visitatiecommissies voldoende deskundig zijn. Daarbij wordt gekeken of er deskundigheid vanuit het wetenschappelijk domein, de beroepspraktijk en het onderwijs vertegenwoordigd is en of die deskundigheid voldoende aansluit bij de focus van de onderzoekseenheid. Daarnaast acht de CEKO het van belang dat in ieder geval de voorzitter, maar bij voorkeur alle leden bekend zijn met de principes van kwaliteitszorg.

De CEKO constateert op basis van de aangeleverde CV's dat in veruit de meeste gevallen (19 van de 23) de leden van de visitatiecommissie de benodigde deskundigheid op de inhoud en vanuit de verschillende invalshoeken vertegenwoordigen. In de meeste gevallen is niet duidelijk in hoeverre de voorzitter dan wel de leden bekend zijn met de principes van kwaliteitszorg.

Daar waar de CEKO in 2019 deskundigheid met een onvoldoende heeft beoordeeld (in 4 van de 23 gevallen), was dit omdat de informatie in het visitatierapport (CV's van één of enkele regels) te summier was om te kunnen constateren dat de visitatiecommissie over alle benodigde deskundigheid beschikte.

5.2.5 Gemotiveerde kwaliteitsoordelen op de visitatiestandaarden

Een ruime meerderheid van de getoetste rapporten bevat een navolgbare motivatie – zij het soms behoorlijk summier – voor de gegeven kwaliteitsoordelen op de visitatiestandaarden en wordt door de CEKO als voldoende of goed beoordeeld. Net als in 2018 zijn in 2019 vier rapporten aangeleverd waarin de motivatie voor de kwaliteitsoordelen als onvoldoende werd beoordeeld.

⁹ Omdat het visitatierapport openbaar wordt gemaakt, worden de onafhankelijkheidsverklaringen omwille van de privacy van commissieleden sinds 2019 niet meer als bijlage in het visitatierapport opgenomen, maar apart aan de CEKO aangeboden.

Aanleiding voor de onvoldoendes was de te beknopte en te algemene informatie in het rapport, waardoor de argumentatie voor de gegeven kwaliteitsoordelen niet te herleiden was. Daarmee is dus niet gezegd dat de kwaliteitsoordelen niet terecht zijn, alleen dat op basis van de motivatie zoals opgenomen in het visitatierapport – de CEKO ontvangt alleen het visitatierapport, niet de zelfevaluatie en eventuele andere stukken – niet kan worden vastgesteld welke concrete voorbeelden en argumenten daaraan ten grondslag hebben gelegen.

5.2.6 Consistentie tussen kwaliteitsoordelen en inhoud van het rapport

In meer dan de helft (13 van de 23) van de rapporten werd de consistentie tussen de kwaliteitsoordelen en de inhoud van het rapport als goed beoordeeld. Dat wil zeggen dat er in geval van goede kwaliteitsoordelen relatief veel positieve argumenten en voorbeelden werden gegeven en relatief weinig dan wel milde aanbevelingen. Of juist het omgekeerde: minder goede kwaliteitsoordelen, relatief veel negatieve argumenten en voorbeelden en (veel) pittige aanbevelingen. In sommige rapporten varieerde de consistentie per kwaliteitsoordeel, maar was deze gemiddeld genomen wel voldoende.

De vier rapporten die op dit aspect met onvoldoende zijn beoordeeld, kenden ondanks de positieve kwaliteitsoordelen veel pittige aanbevelingen. Door het ontbreken van een goede onderbouwing van de oordelen, was ook niet te achterhalen of er goede redenen waren voor deze schijnbare inconsistentie (in 3 van de 4 rapporten met een onvoldoende voor de consistentie, werd ook de motivering met een onvoldoende beoordeeld).

5.2.7 Kwaliteit van de aanbevelingen

De kwaliteit van de aanbevelingen werd bij alle rapporten voldoende of goed bevonden. Verbeterpunten liggen in het specifieker maken van aanbevelingen, onder meer door te benoemen voor wie een bepaalde aanbeveling is bedoeld (onderzoekseenheid, faculteit of College van bestuur).

Verder acht de CEKO het zinvol als de aanbevelingen overzichtelijk in het rapport zijn opgenomen, bijvoorbeeld door deze niet alleen verspreid over de hoofdstukken te noemen, maar per hoofdstuk / standaard te clusteren en bovendien ergens in de rapportage in één lijst op te nemen. Dit ter ondersteuning van het opvolgen van de aanbevelingen en van het op een later moment kunnen controleren van de mate waarin de aanbevelingen zijn opgevolgd, bijvoorbeeld bij een volgende visitatie of een *midterm*.

5.2.8 Kwaliteit van de reacties op de aanbevelingen

Ten opzichte van 2018 is op dit aspect een enorme verbetering zichtbaar: alle in 2019 ontvangen reacties werden voldoende of goed beoordeeld.

Als verbeterpunten werden door de CEKO meerdere keren genoemd: het expliciet ingaan op alle aanbevelingen, het concreter maken van de verbeteracties (wie, wat, wanneer); en in enkele gevallen ook een (veel) snellere reactie (zie ook paragraaf 5.2.2).

5.2.9 Eindoordeel

Veruit de meeste rapporten (20 van de 23) kregen als eindoordeel een voldoende of goed, waarbij opvalt dat hogescholen die meerdere rapporten hebben ingeleverd, in veel gevallen voor alle ingeleverde rapporten hetzelfde eindoordeel kregen (hetzij allemaal voldoende, hetzij allemaal goed).

Drie rapporten van twee verschillende hogescholen kregen als eindoordeel een onvoldoende. Daarbij speelden vooral het ontbreken van voldoende onderbouwing van de kwaliteitsoordelen en een gebrek aan consistentie een rol.

5.2.10 Algemene bevindingen

De CEKO heeft de indruk dat ook dit jaar de visitatierapporten en bestuurlijke reacties gemiddeld beter zijn dan het voorgaande jaar. De aantallen zijn te klein om hier met zekerheid iets over te zeggen, maar opvallend is wel dat er in 2019 enkele stukken zijn aangeleverd die dusdanig goed waren dat de CEKO geneigd was om deze met excellent te bestempelen.

Echter, het lijkt erop dat er een tweedeling is in de verbetering: de hogescholen die visitatierapporten en bestuurlijke reacties aanleveren die niet of nauwelijks aan de richtlijnen van het BKO voldoen lijken ook niet of nauwelijks te verbeteren, terwijl de hogescholen die toch al goede stukken aanleverden, alleen maar beter worden.

Verder is ook dit jaar weer geconstateerd dat rapporten die zijn geschreven door ervaren – al dan niet gecertificeerde – secretarissen, beter gestructureerd en vollediger dan gemiddeld zijn. Het betreft hier zowel secretarissen ‘van buiten’ als mensen die binnen een hogeschool werkzaam zijn.



Sikko Wittermans is werkzaam binnen ASML als Vice-President Development & Engineering (D&E). In deze hoedanigheid is hij verantwoordelijk voor het Engineering cluster Mechanical Development en lid van de ASML D&E directie. Daarvoor werkte hij bij Philips Electronics en Océ in diverse (internationale) R&D management functies. In de periode 2009-2017 was hij lid van de Raad van Toezicht en de audit commissie van Fontys Hogescholen.

Standaard 5 *De onderzoekseenheid voert regelmatig en systematisch evaluatie uit van de onderzoeksprocessen en resultaten. Aan de uitkomsten daarvan verbindt de onderzoekseenheid waar nodig verbeteringen.*

Lerende organisaties

Een reflectie op standaard 5

De standaard is bedoeld om de zorg voor de kwaliteit van het praktijkgerichte onderzoek te borgen. De onderzoekseenheid beschikt hiertoe over relevante managementinformatie en maakt gebruik van een samenhangend geheel aan meet- en evaluatie-instrumenten. De opvolging van de externe visitatie maakt hier deel van uit. De meet- en evaluatieresultaten leiden tot reflectie waaruit verbeteracties voortvloeien voor het onderzoeksprofiel, het onderzoeksprogramma en de organisatie en uitvoering van het onderzoek.

Kwaliteitszorg is belangrijk om te borgen dat processen voorspelbare uitkomsten hebben, die voldoen aan de verwachting van de klant. Bij de klant moeten we niet alleen denken aan de eindgebruiker maar ook aan de interne klant binnen organisaties. Eindgebruiker in de context van praktijkgericht onderzoek in het HBO is vaak het werkveld. De intern klant binnen het HBO zijn vaak collega's die onderwijs programma's samenstellen en daarin de uitkomsten van het praktijkgerichte onderzoek verwerken.

Voor het borgen van kwaliteit in organisaties moeten tenminste de volgende aspecten geregeld zijn:

- a Afspreken en documenteren hoe het proces er uit ziet, immers zonder een duidelijke procesbeschrijving weten we niet wat we van elkaar mogen verwachten en wat onze eigen rol binnen dat proces is
- b Afspreken wat we verwachten van de uitkomst van het proces. Op basis van welke criteria zijn we tevreden met de uitkomst en hoe meten we of de uitkomst aan de gestelde eisen voldoet.
- c Vastleggen hoe we gaan leren, immers zonder de tijd te nemen om te leren van goede en mindere goede uitkomsten, zullen zowel het proces als de uitkomst (het product) en derhalve ook de organisatie nooit beter worden. Erger nog, als een organisatie niet leert zal zij keer op keer de klanten teleurstellen.

Kwaliteitszorg in lerende organisaties wordt vaak vastgelegd in een zogenaamde Plan Do Check Act cyclus (PDCA-cyclus, ook wel Deming cycle genoemd, naar W. Edwards Deming (1900-1993), Amerikaanse kwaliteitsgoeroe). In de visitatierapporten zien we vaak dat bij de beoordeling van Standaard 5 de Plan en Do voldoende aan de orde komen, echter de aandacht voor Check en Act laat vaak te wensen over. Met andere woorden de beoordeling van het leerproces in organisaties komt er vaak bekaaid af.

Dit komt onder andere tot uiting in het niet opvolgen van verbetervoorstellen uit vorige visitaties. Daarnaast wordt vaak volstaan met de constatering door de visitatie commissie dat de evaluatie van de onderzoeksprocessen en resultaten wordt geëvalueerd door 'overleg' en 'rapporten'. Mijn aanbeveling is om tijdens de visitatie explicieter aandacht te besteden aan de diepgang van de 'Check' stap. Waarom heeft het proces deze uitkomsten opgeleverd? Een krachtige methodiek is de '5x waarom', een bekend techniek uit het 6-sigma palet van organisaties vast te stellen wat de wortel ('root-cause') van een probleem is. Daarnaast zou ik graag zien dat 'Act' duidelijker in de visitaties aan de orde komt. Welke concrete verbeteringen op basis van de eigen 'kritische reflectie' en/of aanbevelingen uit eerdere visitatie zijn nu daadwerkelijk doorgevoerd? Wat was het resultaat? Wat is er gedaan om te borgen dat de verbeteringen ook beklijven in de organisatie?

Naast bovenstaande zou ik hier een warm pleidooi willen houden voor meer 'friendly peer audits' tussen HBO instellingen maar ook tussen lectoraten onderling binnen dezelfde HBO instelling. Zelf heb ik in het bedrijfsleven deze peer audits, zowel als auditor als auditee, als zeer waardevol ervaren. Immers het leuke is dat het verbeter-mes aan twee kanten snijdt. Als auditor leer je van de organisatie die je mag auditen en omgekeerd als auditee leer je van de ervaringen, die de auditor heeft opgedaan in zijn eigen organisatie.

Tenslotte valt het me op dat visitatiecommissies bestaande uit een of meerdere leden met kwaliteitservaring, hetzij als gecertificeerd auditor of als kwaliteitsmedewerker, over het algemeen betere rapporten opleveren. Dit blijkt vaak uit een heldere structuur van het rapport, uit degelijke, op feiten gebaseerde, onderbouwde bevindingen en uit specifieke, praktisch uitvoerbare aanbevelingen.

Ik zou nog een stap verder willen gaan en HBO instellingen willen uitdagen om ook op CvB- en directie-niveau meer medewerkers te certificeren als kwaliteitsauditor. Dit laatste is in het bedrijfsleven al sinds vele jaren gemeengoed. Deming heeft dit in de volgende uitspraak helder geformuleerd: 'If you do not know how to ask the right question, you discover nothing'.

Naast bovenstaande zou ik hier een warm pleidooi willen houden voor meer 'friendly peer audits' tussen HBO instellingen maar ook tussen lectoraten onderling binnen dezelfde HBO instelling.



Wat
gaat
er **Wat**
goed? **behoeft**
meer
aandacht?

Conclusies en aanbevelingen van de CEKO

De Commissie Evaluatie Kwaliteit Onderzoek (CEKO) houdt toezicht op de uitvoering van het BKO en doet aanbevelingen met als doel de kwaliteitsborging van het praktijkgericht onderzoek te verbeteren. De visitatierapporten en de bestuurlijke reacties daarop vormen de basis voor de aanbevelingen van de CEKO. In het vorige hoofdstuk zijn de belangrijkste bevindingen op basis van de in 2019 voorgelegde rapporten en reacties daarop behandeld. In dit hoofdstuk komen de conclusies en aanbevelingen die daaruit voortvloeien aan bod. Daarbij wordt ook de dialoog tussen de CEKO en de Vereniging Hogescholen naar aanleiding van het brancherapport 2018 meegewogen.

6.1 Conclusies

Op basis van de bevindingen in 2019, alsmede de gesprekken hierover met vertegenwoordigers van de Vereniging Hogescholen, komt de CEKO tot de onderstaande conclusies ten aanzien van de kwaliteitszorg in het praktijkgericht onderzoek.

Ten aanzien van de visitatierapporten:

- De kwaliteit van de visitatierapporten is verbeterd ten opzichte van vorig jaar en is van een zeer behoorlijk niveau, maar er zijn nog wel enkele negatieve uitschieters;
- In sommige gevallen is de onderbouwing van de oordelen erg summier;
- Ook is er soms een discrepantie tussen hoeveelheid kritiek dan wel lof en het positieve dan wel negatieve oordeel;
- Enkele visitatierapporten zijn dusdanig goed, dat zij zeer geschikt zijn om als voorbeeld te dienen voor anderen;
- Het veelal ontbreken van de historie van de onderzoekseenheid in de visitatierapporten, maakt dat de CEKO vrijwel nooit kan beoordelen of er voldoende vaak wordt gevisiteerd en ook niet wat er met de aanbevelingen van eventuele vorige visitaties is gedaan.

Ten aanzien van de visitatiecommissies:

- Deskundigheid van commissieleden wordt over het algemeen goed aangetoond;
- Onafhankelijkheidsverklaringen worden niet altijd direct bij het visitatierapport aangeleverd, maar moeten soms apart worden opgevraagd;
- Meerdere keren is (schijn van) afhankelijkheid geconstateerd.

Ten aanzien van de bestuurlijke reacties:

- De bestuurlijke reacties zijn inhoudelijk verbeterd ten opzichte van vorig jaar, maar er zijn nog altijd aandachtspunten, namelijk het ingaan op alle aanbevelingen en de mate van concreetheid bij de beschrijving van wat er met een aanbeveling wordt gedaan (wie, wat, wanneer);

Ten aanzien van planning en realisatie:

- Uitstel van visitaties gebeurt nog te vaak;
- De periode tussen visitatie en publicatie van het visitatierapport is redelijk;
- Hetzelfde geldt voor de periode tussen publicatie en bestuurlijke reactie, met uitzondering van enkele negatieve uitschieters;
- De keuze van de CEKO om in enkele gevallen pro-actief in gesprek te gaan met hogescholen die bij visitaties (te) sterk afweken van de in het BKO beoogde inrichting van de visitatiecyclus, heeft ertoe geleid dat betreffende hogescholen hun visitaties anders zijn gaan inrichten.

Kwaliteitszorg in het algemeen:

- Beleidsmatig zijn er veel ontwikkelingen die naar verwachting van de CEKO zullen bijdragen aan verdere verbetering van de kwaliteitszorg en daarmee de kwaliteit van het onderzoek.

Wie deze conclusies vergelijkt met de conclusies in het brancherapport van vorig jaar, zal constateren dat er op een aantal aspecten verbetering zichtbaar is. Maar ook dat op een aantal aspecten nog steeds dezelfde aandachtspunten worden genoemd. Dit is mogelijk deels een gevolg van de (lange) doorlooptijden: veel rapporten waren reeds opgesteld vóór de CEKO haar aanbevelingen had gepubliceerd in het brancherapport 2018.

Dat verklaart echter niet alles: de aanbevelingen in het brancherapport 2018 kwamen namelijk deels overeen met de aanbevelingen in het eerste brancherapport 2017, dat reeds in 2018 is gepubliceerd. Naar aanleiding van de geconstateerde (re)acties op het tweede rapport, heeft de CEKO de indruk dat de aanbevelingen in dit rapport breder zijn opgepakt en verwacht de CEKO dat in 2020 verdere verbetering zichtbaar zal zijn.

En omdat de doorlooptijd van een brancherapportage vrij lang is, zal de CEKO in 2020 een extra publicatie verzorgen met recente observaties en daarop gebaseerde aanbevelingen om daarmee het gesprek over de kwaliteit (szorg) van het praktijkgericht onderzoek binnen de hogescholen verder te stimuleren.

6.2 Aanbevelingen

Op basis van deze conclusies doet de CEKO een aantal aanbevelingen, gericht aan de verschillende partijen binnen het hoger beroepsonderwijs die direct of indirect invloed hebben op de kwaliteit van het praktijkgericht onderzoek: de visitatiecommissies, de Vereniging Hogescholen, de Colleges van Bestuur van individuele hogescholen, en de individuele onderzoekseenheden.

Ook hier geldt dat deze voor een deel overlappen met de aanbevelingen die vorig jaar zijn gedaan. Kortheidshalve verwijzen naar het brancherapport 2018 acht de CEKO echter niet wenselijk, omdat zij eraan hecht dat dit rapport los van vorige edities kan worden gelezen.

6.2.1 Aanbevelingen aan de visitatiecommissies:

- Er geldt vanuit het BKO geen maximale termijn voor de oplevering van het definitieve visitatierapport. Het aanhouden van een maximale termijn van 12 weken is echter aan te bevelen, zodat iedereen de visitatie nog (redelijk) goed in herinnering heeft.
- Een visitatierapport zou zelfstandig leesbaar moeten zijn. Verwijs daarom niet kortheidshalve naar het zelfevaluatie-rapport, maar laat relevante informatie uit het zelfevaluatie-rapport terugkomen in het visitatierapport.
- Ga in elk visitatierapport in op de vraag wat er met de uitkomsten van de vorige evaluatie is gedaan (historie), ook als die uitkomsten hebben geleid tot opheffing van een voorganger van de huidige onderzoeksgroep, of als een eenheid is opgegaan in een andere vorm of groter geheel.
- Er zijn voorbeelden van zeer goede rapporten beschikbaar. Neem één of enkele van deze rapporten door als onderdeel van de voorbereiding op een visitatie. In 2019 zijn de volgende rapporten (zeer) goed beoordeeld:
 - Lectoraat Logistiek & Allianties Kennis DC Logistiek Gelderland (Hogeschool van Arnhem en Nijmegen)
 - Onderzoekscentrum Christelijk Leraarschap (Driestar Educatief)
 - Thomas More Praktijkcentrum (Thomas More Hogeschool)
- De jaarlijkse brancherapportages bevatten een overzicht van wat er goed gaat en wat er beter kan. Neem tenminste de meest recente rapportage door als onderdeel van de voorbereiding op een visitatie.

Zowel de visitatierapporten als de brancherapportages zijn te vinden op de website van de Vereniging Hogescholen.

6.2.2 Aanbevelingen aan de Vereniging Hogescholen:

- Maak op het niveau van de Vereniging Hogescholen verder werk van de formulering van kwaliteitscriteria en kwaliteitsindicatoren voor het praktijkgericht onderzoek. Organiseer het gesprek hierover op domeinniveau (agro & food, bètatechniek, economie, gezondheidszorg, kunst, onderwijs en sociale studies).
- Maak op zo kort mogelijke termijn werk van de geplande ontwikkeling van trainingsmateriaal voor leden van visitatiecommissies. Overweeg daarbij de eventuele meerwaarde van inzet van externe partijen die reeds ervaring hebben met het trainen van visitatiecommissieleden voor het hoger onderwijs.

6.2.3 Aanbevelingen aan de (Colleges van Bestuur van) individuele hogescholen:

- In geval er behoefte is aan algemeen advies ten aanzien van visitaties en/of kwaliteitszorg, raadpleeg een (externe) deskundige. Ook via het onlangs opgerichte Landelijk Netwerk Kwaliteitszorg Onderzoek kan mogelijk advies worden ingewonnen. Vanwege haar toezichthoudende rol in de kwaliteitszorg, kan de CEKO niet optreden als adviseur voor individuele hogescholen.
- Overweeg om kleine onderzoekseenheden van verschillende hogescholen binnen eenzelfde domein gezamenlijk te laten visiteren.
- Hanteer dezelfde richtlijnen als de NVAO bij het rekruteren van de leden van een visitatiecommissie. Dit betekent onder meer dat de rol van externe expertise bureaus zou moeten worden beperkt tot logistiek en het secretariaat van de visitatiecommissie om te voorkomen dat (schijn van) afhankelijkheid ontstaat tussen opdrachtgever en uitvoerder.
- Wees zorgvuldig bij het opstellen van een reactie op het visitatierapport: ga inhoudelijk op alle aanbevelingen in (ook als wordt besloten er geen opvolging aan te geven) en wees concreet in het benoemen van wie wat gaat doen en wanneer.
- Houd voor de bestuurlijke reactie een termijn van maximaal 12 weken aan.
- Kwaliteitsontwikkeling is gebaat bij continuïteit. Onderzoeksgroepen zouden voor langere tijd in stand gehouden moeten worden om ruimte te geven aan (verdere) kwaliteitsverbetering.

6.2.4 Aanbevelingen aan de onderzoekseenheden:

- De aanbevelingen aan visitatiecommissies om deze brancherapportage alsmede één of meer visitatierapporten door te nemen als onderdeel van de voorbereiding op een visitatie, geldt ook voor de onderzoekseenheden.
- Wees kritisch op het concept evaluatierapport: vraag om meer toelichting als onduidelijk is hoe een commissie tot een oordeel is gekomen of wat precies wordt bedoeld met een bepaalde aanbeveling.
- Laat een deskundige op het gebied van kwaliteitszorg meelezen om te bepalen of het rapport van voldoende kwaliteit is om de onderzoekseenheid te helpen de eigen kwaliteit verder te verbeteren.
- Organiseer periodiek tussentijdse evaluaties (*friendly peer reviews*) met collega's binnen de eigen hogeschool of vanuit het domein.

6.3 Tot slot

De CEKO heeft geconstateerd dat er steeds meer oog is voor het belang van kwaliteitszorg in het praktijkgericht onderzoek en dat er ook in 2019 weer belangrijke stappen voorwaarts zijn gezet. Een deel van de hogescholen heeft de kwaliteitszorg onderzoek inmiddels goed tot zeer goed op orde. Met bovenstaande aanbevelingen en de overige informatie in deze brancherapportage beoogt de CEKO het (mede) mogelijk te maken dat ook de overige hogescholen die in de komende jaren dat niveau zullen bereiken.

Juli 2020

Vereniging Hogescholen
Prinsessegracht 21
2514 AP Den Haag
Telefoon (070)

vereniginghogescholen.nl
@Ver_Hogescholen





...onderzoek? Waar
...aar gedaan? Hoe
...jke uitdagingen in
...k? Wat is een centre of expertise?
...etzelfde als een living
...aats? En wat met de
...king?

Hoeveel lectoren zijn er eigenlijk?

...ctoren? Zijn alle lector
...en zijn er in totaal betre
...t onderzoek? Hoeveel su
...ngen? Hoeveel investeren
...onderzoek? Wordt er veel same
...nkb? En hoe staat het met inte
...king?

Hoeveel lectoren zijn er eigenlijk?

...re
...orqr er
...nvestere
...Hoeveel su
...otaa] petrokr
...alle lectoren d
...wat met de de
...s een living]ar
...een centre of
...dingen in pe
...; Hog